

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

15 mai 2024

PROPOSITION DE LOI

**instaurant la possibilité de faire constater
le divorce pour cause
de désunion irrémédiable
par l'officier de l'état civil**

Audition

Rapport

fait au nom de la commission
de la Justice
par
Mme **Marijke Dillen**

Sommaire

Pages

Audition du 8 mars 2022	3
I. Procédure	3
II. Exposés	4
III. Échange de vues	24

Voir:

Doc 55 **1481/ (2019/2020)**:
001: Proposition de loi de Mme Van Vaerenbergh.
002: Avis du Conseil d'État.

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

15 mei 2024

WETSVOORSTEL

**tot invoering van de mogelijkheid
van een vaststelling van de echtscheiding
door onherstelbare ontwrichting
door de ambtenaar van burgerlijke stand**

Hoorzitting

Verslag

namens de commissie
voor Justitie
uitgebracht door
mevrouw **Marijke Dillen**

Inhoud

Blz.

I Hoorzitting van 8 maart 2022	3
I. Procedure	3
II. Uiteenzettingen	4
III. Gedachtewisseling	24

Zie:

Doc 55 **1481/ (2019/2020)**:
001: Wetsvoorstel van mevrouw Van Vaerenbergh.
002: Advies van de Raad van State.

**Composition de la commission à la date de dépôt du rapport/
Samenstelling van de commissie op de datum van indiening van het verslag**
Président/Voorzitter: Kristien Van Vaerenbergh

A. — Titulaires / Vaste leden:

N-VA	Christoph D'Haese, Sophie De Wit, Kristien Van Vaerenbergh
Ecolo-Groen	N ., Claire Hugon, Olivier Vajda, Stefaan Van Hecke
PS	Khalil Aouasti, Laurence Zanchetta, Özlem Özen
VB	Katleen Bury, Marijke Dillen
MR	Philippe Goffin, Philippe Pivin
cd&v	Koen Geens
PVDA-PTB	Nabil Boukili
Open Vld	Katja Gabriëls
Vooruit	Ben Segers

B. — Suppléants / Plaatsvervangers:

Yngvild Ingels, Sander Loones, Wim Van der Donckt, Valerie Van Peel
N ., Julie Chanson, Sarah Schlitz
N ., Mélissa Hanus, Ahmed Laaouej, Patrick Prévot
Joris De Vriendt, Tom Van Grieken, Reccino Van Lommel
Mathieu Bihet, Marie-Christine Marghem, Caroline Taquin
Els Van Hoof, Servais Verherstraeten
Greet Daems, Marco Van Hees
Patrick Dewael, Vincent Van Quickenborne
Karin Jiroflée, Kris Verduyck

C. — Membres sans voix délibérative / Niet-stemgerechtigde leden:

Les Engagés	Vanessa Matz
DéFI	Sophie Rohonyi

N-VA	: Nieuw-Vlaamse Alliantie
Ecolo-Groen	: Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen
PS	: Parti Socialiste
VB	: Vlaams Belang
MR	: Mouvement Réformateur
cd&v	: Christen-Democratisch en Vlaams
PVDA-PTB	: Partij van de Arbeid van België – Parti du Travail de Belgique
Open Vld	: Open Vlaamse liberalen en democraten
Vooruit	: Vooruit
Les Engagés	: Les Engagés
DéFI	: Démocrate Fédéraliste Indépendant
INDEP-ONAFH	: Indépendant - Onafhankelijk

Abréviations dans la numérotation des publications:		Afkorting bij de nummering van de publicaties:	
DOC 55 0000/000	Document de la 55 ^e législature, suivi du numéro de base et numéro de suivi	DOC 55 0000/000	Parlementair document van de 55 ^e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer
QRVA	Questions et Réponses écrites	QRVA	Schriftelijke Vragen en Antwoorden
CRIV	Version provisoire du Compte Rendu Intégral	CRIV	Voorlopige versie van het Integraal Verslag
CRABV	Compte Rendu Analytique	CRABV	Beknopt Verslag
CRIV	Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes)	CRIV	Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaalde beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen)
PLEN	Séance plénière	PLEN	Plenum
COM	Réunion de commission	COM	Commissievergadering
MOT	Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)	MOT	Moties tot besluit van interpellaties (beigekleurig papier)

MESDAMES, MESSIEURS,

Votre commission a tenu une audition concernant cette proposition de loi lors de sa réunion du 8 mars 2022.

Lors de sa réunion du 23 avril 2024, la commission a décidé de publier le rapport sur cette audition.

Audition du 8 mars 2022 de Mme Marina Blitz, représentante de AVOCATS.be, Mmes Kathleen Vercraeye et Cynthia Nowé, représentantes de l'OVb, Mme Valérie Lebailly et Mme Anne-France Nowicki, représentantes du GAPEC (Groupement des Agents de la Population et de l'État Civil), M. Steve Heylen, président de "Burgerzaken Vlaanderen vzw" et Mme Annelies Laureyssens, juge de la famille, et M. Bart Willocx, président du tribunal de première instance d'Anvers.

I. — PROCÉDURE

Mme Kristien Van Vaerenbergh, présidente de la commission de la Justice, donne lecture de l'article 28, 2bis, du Règlement de la Chambre:

"En cas d'auditions [...], il est demandé aux orateurs de préciser explicitement au début de l'audition:

1° s'ils sont ou ont été associés à quelque autre titre que ce soit à des initiatives relatives à la législation à l'examen, et

2° s'ils sont rémunérés pour leur contribution à l'audition, et le cas échéant, par quelle instance."

La présidente invite les orateurs à entamer leurs exposés respectifs en répondant à ces questions.

Les orateurs invités répondent successivement par la négative aux questions précitées.

DAMES EN HEREN,

Uw commissie heeft tijdens haar vergadering van 8 maart 2022 over dit wetsvoorstel een hoorzitting gehouden.

Tijdens haar vergadering van 23 april 2024 heeft de commissie beslist om het verslag van deze hoorzitting te publiceren.

Hoorzitting van 8 maart 2022 met mevrouw Marina Blitz, vertegenwoordigster van AVOCATS.be, de dames Kathleen Vercraeye en Cynthia Nowé, vertegenwoordigsters van de OVb, mevrouw Valérie Lebailly en mevrouw Anne-France Nowicki, vertegenwoordigsters van GAPEC (*Groupement des Agents de la Population et de l'État Civil*), de heer Steve Heylen, voorzitter van Burgerzaken Vlaanderen vzw en mevrouw Annelies Laureyssens, familierechter, en de heer Bart Willocx, voorzitter, rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen.

I. — PROCEDURE

Mevrouw Kristien Van Vaerenbergh, voorzitter van de commissie voor Justitie, geeft lezing van artikel 28, 2bis, van het Kamerreglement:

"Bij hoorzittingen (...) wordt sprekers gevraagd om bij het begin van de hoorzitting duidelijk te vermelden of ze:

1° in een andere hoedanigheid betrokken zijn of geweest zijn bij initiatieven betreffende de voorliggende wetgeving, en

2° betaald worden voor de bijdrage aan de hoorzitting en in voorkomend geval door welke instantie."

De voorzitter nodigt de sprekers uit om deze vragen te beantwoorden.

De genodigde sprekers antwoorden achtereenvolgens ontkennend op de vragen.

II. — EXPOSÉS

A. Exposé de Mme Marina Blitz, représentante de AVOCATS.be

1. La proposition de loi instaurant la possibilité de faire constater le divorce pour cause de désunion irrémédiable par l'officier de l'état civil

Mme Marina Blitz indique que l'exposé des motifs de cette proposition part du constat que le divorce n'est plus "un phénomène social rare" et que l'on a éradiqué toute notion de faute dans le débat, par la réforme de l'article 229 de l'ancien Code civil, introduit par la loi du 27 avril 2007, entrée en vigueur le 1er septembre 2007.

Comme "le juge de la famille ne dispose plus d'un pouvoir d'appréciation propre", la proposition de loi considère que la procédure devant le tribunal de la famille est donc superflue lorsque les inscriptions domiciliaires témoignent de la désunion irrémédiable.

Cette proposition permet à certains divorces, pour cause de désunion irrémédiable, d'échapper au tribunal de la famille et d'être confiés à l'officier de l'état civil, dans l'objectif de décharger les tribunaux.

Jugée par le Conseil d'État, dans son avis numéro 69860/2/V du 8 septembre 2021, "très imparfaite et incomplète", celui-ci se refuse à l'examiner plus avant, en raison de l'importance de ses lacunes.

Elle comporte 4 articles:

— L'article 2 complète l'article 41, § 1er, 5° de l'ancien Code civil et introduit, par un alinéa f) dans l'énumération des actes de l'état civil, la déclaration du conjoint ou des conjoints de la fin du mariage;

— L'article 3 insère par ailleurs à l'article 229 de l'ancien Code civil, un paragraphe 4, qui dispose que "*si la séparation de fait ressort de l'inscription à des adresses différentes selon le registre de la population, le registre des étrangers ou le registre d'attente, la demande du conjoint ou des conjoints est introduite auprès de l'officier d'état civil de la commune, où au*

II. — UITEENZETTINGEN

A. Uiteenzetting van mevrouw Marina Blitz, vertegenwoordigster van AVOCATS.BE

1. Wetsvoorstel tot invoering van de mogelijkheid van een vaststelling van de echtscheiding door onherstelbare ontwrichting door de ambtenaar van burgerlijke stand

Mevrouw Marina Blitz stelt vast dat het wetsvoorstel vertrekt van het uitgangspunt dat een echtscheiding niet langer een "zeldzaam maatschappelijk fenomeen" is en dat de schuldvraag niet langer deel uitmaakt van het debat, door de hervorming van artikel 229 van het oud Burgerlijk Wetboek bij de wet van 27 april 2007, die in werking is getreden op 1 september 2007.

De indienster van het wetsvoorstel stelt dat de "familierechter geen eigen beoordelingsbevoegdheid" meer heeft en meent dat de procedure voor de familierechtbank derhalve overbodig is wanneer uit de inschrijving van de verblijfplaatsen blijkt dat sprake is van onherstelbare ontwrichting.

Het voorliggende wetsvoorstel strekt ertoe te bewerkstelligen dat sommige echtscheidingen wegens onherstelbare ontwrichting niet door de familierechtbank hoeven te worden behandeld, maar zouden worden toevertrouwd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand, teneinde de rechtbanken te ontlasten.

In zijn advies nr. 69860/2/V de dato 8 september 2021 geeft de Raad van State aan dat het wetsvoorstel die bedoeling "op zeer onvolkomen en onvolledige wijze" tot uiting brengt. "Gelet op die aanzienlijke lacunes wordt het voorstel niet verder onderzocht", stelt de Raad.

De eigenlijke inhoud van wetsvoorstel is vervat in vier artikelen:

— artikel 2 strekt ertoe het bepaalde onder 5° van artikel 41, § 1, van het oud Burgerlijk Wetboek aan te vullen met een punt f), waardoor de opsomming van de akten van de burgerlijke stand wordt aangevuld met de door de echtgenoot of echtgenoten bezorgde verklaring tot beëindiging van het huwelijk;

— artikel 3 strekt ertoe in art. 229 van het oud Burgerlijk Wetboek een § 4 in te voegen, luidende: "Indien de feitelijke scheiding blijkt uit het op verschillende adressen ingeschreven zijn blijkens het bevolkingsregister, vreemdelingenregister of wachtregister, wordt de aanvraag door de echtgenoten of echtgenoot gedaan bij de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente

moins un des deux conjoints est domicilié, contre déclaration écrite avec récépissé de réception”.

Si la déclaration est unilatérale, c'est l'officier de l'état civil qui envoie une copie à l'autre conjoint. Elle est ensuite signifiée à l'autre partie, par exploit d'huissier, moyennant paiement préalable des frais de signification.

L'officier de l'état civil établit l'acte de divorce, soit lors de la déclaration conjointe soit “sans délai après la signification” en cas de déclaration unilatérale.

— L'article 4, quant à lui, rétablit l'article 1257 du Code judiciaire, abrogé par la loi du 2 juin 2010, et prévoit la possibilité pour les époux de conclure une convention de partage des biens communs auprès d'un notaire, tout en maintenant le partage judiciaire des articles 1207 et suivants du Code judiciaire.

— Enfin, l'article 5 complète l'article 1278 du Code judiciaire d'un alinéa qui dispose que la déclaration produit ses effets entre les époux, le jour de l'inscription du divorce dans le registre de la population et, en cas de déclaration unilatérale, à partir du jour où l'autre conjoint en a pris connaissance.

La proposition de loi est peu aboutie. Voici cependant les principales observations d'AVOCATS.BE, non exhaustives, loin s'en faut:

— Il n'y aucune articulation cohérente entre le maintien de la demande judiciaire du chef de désunion irrémédiable, et la demande extrajudiciaire devant l'officier de l'état civil.

Les deux procédures se chevauchent sans précision des délais (s'agit-il d'un délai d'un an, ou de 6 mois?).

— Aucune assistance des justiciables n'est prévue, préalablement à la démarche devant l'officier de l'état civil qu'ils peuvent donc faire seuls. Or l'exposé des motifs relève que les conjoints devraient au moins être informés des autres questions à prendre en compte, notamment dans les relations par rapport aux enfants et les questions alimentaires et patrimoniales, ainsi que

waar ten minste één van de echtgenoten gedomicilieerd is. Dit gebeurt door middel van een schriftelijke verklaring die tegen ontvangstbewijs wordt overhandigd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand.”.

Ingeval de verklaring eenzijdig is, bezorgt de ambtenaar van de burgerlijke stand een afschrift ervan aan de andere echtgenoot, door ze vervolgens bij gerechtsdeurwaardersexploot aan de andere partij te doen betekenen, met voorafgaande betaling van de betekeningkosten.

“[H]etzij bij de overhandiging van de verklaring door de beide echtgenoten, hetzij onverwijld na de betekening bij deurwaardersexploot in het geval van een eenzijdige verklaring” wordt de akte van echtscheiding opgemaakt door de ambtenaar van de burgerlijke stand;

— artikel 4 beoogt dan weer het bij de wet van 2 juni 2010 opgeheven artikel 1257 van het Gerechtelijk Wetboek te herstellen en te voorzien in de mogelijkheid dat de echtgenoten bij een notaris een akkoord sluiten over de verdeling van gemeenschappelijke goederen, terwijl de gerechtelijke verdeling zoals geregeld in de artikelen 1207 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek, behouden zou blijven;

— tot slot beoogt artikel 5 artikel 1278 van het Gerechtelijk Wetboek aan te vullen met een lid waarin zou worden bepaald dat de verklaring van echtscheiding ten aanzien van de echtgenoten uitwerking heeft vanaf de dag van de vermelding van de echtscheiding in het bevolkingsregister of, in het geval van een eenzijdige verklaring, vanaf de dag na de dag waarop de andere echtgenoot kennis heeft genomen van de verklaring van echtscheiding.

Het wetsvoorstel vertoont heel wat losse eindjes. AVOCATS.BE formuleert niettemin de volgende opmerkingen, zonder enige aanspraak op volledigheid te maken:

— er is geen enkele samenhangende afstemming tussen het behoud van de gerechtelijke vordering wegens onherstelbare ontwrichting en de buitengerechtelijke aanvraag bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Beide procedures overlappen elkaar zonder duidelijke vermelding van de termijn (betreft het een termijn van een jaar dan wel van zes maanden?);

— voorafgaand aan de verklaring voor de ambtenaar van de burgerlijke stand wordt niet in de minste bijstand voor de rechtszoekenden voorzien; zij kunnen die verklaring dus in hun eentje bezorgen. In de toelichting wordt evenwel opgemerkt dat de echtgenoten minstens zouden moeten worden geïnformeerd over de andere aspecten waarmee rekening moet worden gehouden, met name

des conséquences irréversibles du divorce par rapport notamment à la fin de la protection du logement familial et autres protections issues du régime primaire du mariage.

— La compétence internationale en matière de divorce extrajudiciaire n'est pas davantage évoquée, en lien avec les règles de droit international privé, dont le règlement Bruxelles II *bis*, refondu, qui entrera en vigueur le 1er août 2022.

Il prévoit, en sa section 4, aux articles 64 et 65, la reconnaissance de plein droit des actes authentiques et des accords enregistrés en matière de divorce, dans un État membre dont les juridictions sont compétentes au titre du chapitre II, ce qui implique la vérification de la compétence internationale du divorce extrajudiciaire.

— Le délai d'envoi de la copie de la déclaration écrite à l'autre conjoint, en cas de déclaration unilatérale, n'est pas précisé, pas plus au demeurant que le délai après la signification par exploit d'huissier, pour l'établissement de l'acte de divorce sur déclaration unilatérale.

— La convention de partage auquel fait référence l'article 4 ne vise que l'acte notarié pour les biens communs, terminologie impropre et qui ne recouvre pas tous les régimes matrimoniaux. Il n'est par ailleurs pas indispensable de recourir à un notaire, en l'absence d'acte déclaratif ou translatif de droits réels immobiliers.

— La date des effets du divorce sur déclaration unilatérale, par référence à la prise de connaissance de l'autre conjoint, n'est pas déterminée, pas plus qu'elle n'est précisée quant aux effets patrimoniaux du divorce entre les parties et à l'égard des tiers.

— Le divorce n'a jamais été inscrit au registre de la population.

2. *Proposition alternative: le "divorce déjudiciarisé"*

Le divorce extrajudiciaire est devenu une réalité dans bien des pays de l'Union européenne.

Ce divorce extrajudiciaire existe notamment en France, sous la forme d'un divorce par consentement mutuel,

betreffende de betrekkingen in verband met de kinderen, betreffende de alimentatie- en vermogensvraagstukken, alsook betreffende de onomkeerbare gevolgen van de echtscheiding, zoals het wegvallen van de bescherming van de gezinswoning en van andere beschermingsregelingen die voortvloeien uit het primaire huwelijksstelsel;

— evenmin wordt melding gemaakt van de internationale bevoegdheid inzake buitengerechtelijke echtscheiding, in relatie met de regels van het internationaal privaatrecht, waaronder de hervormde Brussel II*bis*-verordening, die op 1 augustus 2022 in werking zal treden.

Afdeling 4, art. 64 en 65, van die verordening voorziet met betrekking tot echtscheidingen in de erkenning van rechtswege van de authentieke akten en de geregistreerde akkoorden in een lidstaat waarvan de rechtscolleges bevoegd zijn op grond van hoofdstuk II; zulks brengt met zich dat de internationale bevoegdheid inzake buitengerechtelijke echtscheiding moet worden nageetrokken;

— de termijn voor de verzending van het afschrift van de schriftelijke verklaring aan de andere echtgenoot in geval van een eenzijdige verklaring wordt niet aangegeven; evenmin wordt de termijn vermeld binnen dewelke de echtscheidingsakte op eenzijdige verklaring na de betekening bij gerechtsdeurwaardersexploot moet worden opgesteld;

— de in artikel 4 vermelde verdelingsovereenkomst betreft alleen de notariële akte betreffende de gemeenschappelijke goederen; dat is oneigenlijke terminologie en dekt niet alle huwelijksstelsels. Het is bovendien niet onontbeerlijk een beroep te doen op een notaris, bij gebrek aan een akte van verklaring of tot overdracht van onroerende zakelijke rechten;

— de datum van de gevolgen van de echtscheiding na eenzijdige verklaring, vanaf de kennisneming door de andere echtgenoot, wordt niet bepaald; evenmin wordt een termijn aangegeven met betrekking tot de vermogensgevolgen van de echtscheiding tussen de partijen en ten aanzien van derden;

— echtscheidingen werden nooit geregistreerd in het bevolkingsregister.

2. *Alternatief voorstel: de echtscheiding buiten de gerechtelijke sfeer*

De buitengerechtelijke echtscheiding is inmiddels in vrij veel landen van de Europese Unie een realiteit.

Ze bestaat onder andere in Frankrijk, waar ze de vorm aanneemt van een echtscheiding door onderlinge

par acte sous signature privée, contresigné par les avocats et déposé au rang des minutes d'un notaire. L'Espagne connaît aussi un divorce devant greffier ou devant notaire, tandis que le droit portugais admet le divorce devant le *Conservatoria do registro civil* et le droit italien, le divorce municipal.

Dans un espace européen, qui se veut sans frontières juridiques et construit sur la confiance réciproque entre les États membres, pour permettre la libre circulation des jugements et actes authentiques, le divorce extrajudiciaire permet de questionner le rôle du juge dans les divorces amiables.

Il est rappelé aussi qu'en Belgique, le juge est privé de tout pouvoir d'appréciation puisque la séparation de fait de plus d'un an témoigne de la désunion irrémédiable qu'il ne peut que constater.

Par ailleurs, l'état des personnes laisse désormais une place accrue à l'autonomie de la volonté des parties et permet la contractualisation de certaines questions.

Intégrant cette nouvelle réalité juridique, la réglementation européenne sur la reconnaissance internationale des divorces extrajudiciaires a également évolué.

Le Règlement Bruxelles II *bis* refondu 2019/1111 du Conseil du 25 juin 2009, relatif à la compétence, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière matrimoniale et en matière de responsabilité parentale ainsi qu'à l'enlèvement international d'enfants, qui entrera en vigueur en Belgique, le 1er août 2022, permet, en sa section 4, la reconnaissance de plein droit des divorces par actes authentiques et par accords enregistrés, avec la délivrance d'un certificat de reconnaissance (articles 64, 65 et 66).

En lien avec les critiques émises plus haut à l'encontre de la proposition de loi, AVOCATS.BE a réfléchi à la création d'un "divorce déjudiciarisé", dont les grands axes sont les suivants.

L'idée est de permettre le divorce extrajudiciaire sur déclaration conjointe des parties à l'état civil, mais à condition qu'il soit démontré qu'elles ont consulté préalablement chacune un avocat ou un notaire différent.

Les avocats et notaires ont l'obligation de conseiller aux parties d'établir une convention comparable aux

toestemming middels een onderhandse akte die door de advocaten wordt medeondertekend en onder de minuten van een notaris wordt neergelegd. In Spanje kan de echtscheiding worden voltrokken voor een griffier of een notaris, en in het Portugese recht kan het voor het *Conservatoria do registro civil*; Italië kent dan weer de gemeentelijke echtscheiding.

De Europese ruimte wil liever geen rechtsgrenzen en steunt op wederzijds vertrouwen tussen de lidstaten, wat een vrij verkeer van vonnissen en authentieke akten mogelijk moet maken. Binnen die ruimte roept de buitengerechtelijke echtscheiding vragen op over de rol van de rechter in minnelijke echtscheidingen.

Tevens dient erop te worden gewezen dat de rechter in België geen enkele beoordelingsbevoegdheid ter zake heeft, aangezien de feitelijke scheiding van meer dan een jaar getuigt van de onherstelbare ontwijking waarvan hij alleen maar akte kan nemen.

Voorts verleent de staat van de personen thans meer autonomie aan de wil van de personen, waardoor bepaalde vraagstukken bij overeenkomst kunnen worden beslecht.

De Europese regelgeving inzake de internationale erkenning van buitengerechtelijke echtscheidingen is ook geëvolueerd, aangezien ze rekening houdt met die nieuwe juridische realiteit.

De Brussel II *bis*-verordening, omgewerkt tot verordening 2019/1111 van de Raad van 25 juni 2019 betreffende de bevoegdheid, de erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen in huwelijkszaken en inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid, en betreffende internationale kinderontvoering, die in België op 1 augustus 2022 in werking zal treden, biedt in afdeling 4 de mogelijkheid tot erkenning van rechtswege van echtscheidingen via authentieke akten en via geregistreerde overeenkomsten, met uitreiking van een certificaat van erkenning (artikelen 64, 65 en 66).

Aansluitend bij de eerder geuite kritiek tegen het wetsvoorstel, heeft AVOCATS.BE nagedacht over het instellen van een "echtscheiding buiten de gerechtelijke sfeer", waarvan de krachtlijnen hierna worden toegelicht.

De bedoeling is de buitengerechtelijke echtscheiding op gezamenlijke verklaring van de partijen bij de burgerlijke stand mogelijk te maken, op voorwaarde echter dat wordt aangetoond dat ze op voorhand elk een verschillende advocaat of notaris hebben geraadpleegd.

De advocaten en notarissen hebben de plicht de partijen te adviseren een overeenkomst op te stellen die

conventions préalables à divorce par consentement mutuel.

Si les parties refusent, les avocats et notaires doivent alors rédiger une attestation, établissant qu'ils ont bien communiqué toutes les informations utiles sur le divorce et en particulier sur l'intérêt de recourir à la convention et sur les inconvénients de ne pas établir cette convention.

En d'autres termes, les parties n'auraient pas l'obligation d'établir une convention mais auraient l'obligation de consulter un avocat ou un notaire, lequel aurait l'obligation de donner toutes les informations utiles, en ce compris au sujet de la convention visée ci-avant.

Munies de cette attestation et de l'éventuelle convention, les parties peuvent alors solliciter le divorce par simple déclaration conjointe à l'état civil.

Ce divorce extrajudiciaire implique dès lors la création d'un acte de divorce dans les différents actes d'état civil repris dans l'ancien Code civil.

Outre les documents prévus à l'article 1288*bis* § 2, 1 à 5° du Code judiciaire, l'officier de l'état civil se fait remettre les attestations et une copie conforme de la convention si les parties en ont établi une (voir ci-avant).

Les conjoints ont aussi la faculté de faire dresser préalablement un inventaire, conformément au chapitre II du Livre IV de l'ancien Code civil.

Si la situation du couple présente un élément d'extranéité, les avocats ou les notaires précisent, dans l'attestation, la justification de la compétence internationale des juridictions ou autorités administratives du Royaume, de même que la loi applicable au prononcé du divorce extrajudiciaire.

Toutes les pièces requises sont adressées par l'avocat ou le notaire à l'officier de l'état civil qui vérifie la réunion des conditions et envoie sous huitaine un accusé de réception.

Les conjoints sont tenus de se présenter personnellement ou par mandataire, au plus tôt, un mois et, au plus tard, six mois après l'accusé de réception.

vergelijkbaar is met de overeenkomsten die voorafgaan aan de echtscheiding door onderlinge toestemming.

Indien de partijen weigeren, moeten de advocaten en notarissen een attest opstellen waarin wordt verklaard dat ze wel degelijk alle nuttige informatie over de echtscheiding hebben meegedeeld, inzonderheid over het belang om gebruik te maken van een overeenkomst en over de nadelen die het niet-opstellen van die overeenkomst met zich zou brengen.

De partijen zouden er met andere woorden niet toe verplicht zijn een overeenkomst op te stellen, maar wel een advocaat of een notaris te raadplegen, die verplicht zou zijn alle nuttige informatie, ook over de voormelde overeenkomst, te bezorgen.

Met dat attest en de eventuele overeenkomst kunnen de partijen dan de echtscheiding aanvragen via een eenvoudige gezamenlijke verklaring bij de burgerlijke stand.

Die buitengerechtelijke echtscheiding impliceert derhalve dat de lijst van de akten van de burgerlijke stand van het oud Burgerlijk Wetboek zou worden aangevuld met een akte van echtscheiding.

Behalve de documenten als bedoeld in artikel 1288*bis* § 2, 1 tot 5° van het Gerechtelijk Wetboek vraagt de ambtenaar van de burgerlijke stand ook de attesten op, alsook een voor eensluidend verklaard afschrift van de overeenkomst (indien de partijen er een hebben opgesteld) (zie hierboven).

De echtgenoten kunnen ook op voorhand een inventaris doen opstellen overeenkomstig hoofdstuk II van Boek IV van het oud Burgerlijk Wetboek.

Indien de situatie van het echtpaar een element van vreemdelingschap vertoont, moeten de advocaten of notarissen in het attest aangeven op welke grondslag de administratieve rechtscolleges of overheden van ons land internationaal bevoegd zijn; tevens moeten zij aangeven welke wet van toepassing is bij het uitspreken van de buitengerechtelijke echtscheiding.

Alle vereiste stukken worden door de advocaat of de notaris bezorgd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand, die nagaat of aan alle voorwaarden is voldaan, en die binnen acht dagen een ontvangstbewijs bezorgt.

De echtgenoten moeten zich op zijn vroegst één maand en uiterlijk zes maanden na de datum van het ontvangstbewijs persoonlijk dan wel via een gemachtigde melden.

S'ils comparaissent avant le mois, ils doivent se représenter (délai de réflexion) et s'ils se présentent après six mois, la procédure doit être intégralement recommencée.

Après la comparution, l'officier de l'état civil établit l'acte de divorce qui est inscrit à la BAEC.

L'acte de divorce produit les effets du divorce du chef de désunion irrémédiable, entre les ex-époux, à dater de leur comparution devant l'officier de l'état civil et à l'égard des tiers au jour de l'inscription à la BAEC.

Afin de permettre l'exécution forcée de la convention, si les parties ont opté pour une convention sous seing privé, réglant les questions visées aux articles 1287 et 1288 du Code judiciaire, par analogie avec le divorce par consentement mutuel, elles peuvent conjointement ou à la requête de la partie la plus diligente, solliciter l'homologation de la convention par le tribunal, selon la procédure des articles 1025 à 1034 du Code judiciaire, comme en matière d'homologation des accords de médiation.

L'homologation produit les effets d'un jugement, au sens de l'article 1043 du Code judiciaire.

Les grands axes de cette proposition autorisant le divorce sur déclaration conjointe devant l'officier d'état civil sont en cours de finalisation auprès d'AVOCATS.BE, qui la soumettra à la commission de la Justice, dans les meilleurs délais.

B. Exposé de Mmes Kathleen Vercraeye et Cynthia Nowé, représentantes de l'OVB

Mme Kathleen Vercraeye constate que comme l'orateur précédent a évoqué des points qui figurent également dans la note écrite que l'OVB a transmise à l'occasion de cette audition, elle ne les reprendra pas. L'oratrice explique en outre qu'elle est administratrice au sein de l'OVB et qu'à ce titre, elle coordonne la commission Droit de la famille, qui regroupe les spécialistes en la matière.

L'OVB s'interroge sur l'objectif poursuivi par la proposition de loi à l'examen, à savoir décharger les tribunaux de la famille. La suppression ou non de l'intervention du juge dans le cadre d'un divorce nécessite en tout cas un débat de société approfondi. De plus, l'OVB doute que la proposition de loi à l'examen rencontre

Indien ze zich melden vóór het verstrijken van de termijn van een maand, moeten ze zich later opnieuw melden (vanwege de bedenktijd), en indien ze zich pas na meer dan zes maanden melden, moet de procedure volledig worden overgedaan.

Nadat de echtgenoten zijn verschenen, stelt de ambtenaar van de burgerlijke stand de echtscheidingsakte op, die vervolgens in de DABS wordt ingeschreven.

De echtscheidingsakte geeft uitwerking aan de echtscheiding vanwege onherstelbare ontwrichting tussen de ex-echtgenoten vanaf hun verschijning voor de ambtenaar van de burgerlijke stand, en ten aanzien van derden vanaf de inschrijving in de DABS.

Om de gedwongen uitvoering van de overeenkomst mogelijk te maken, kunnen de partijen, indien zij hebben gekozen voor een onderhandse overeenkomst die de in de artikelen 1287 en 1288 van het Gerechtelijk Wetboek bedoelde problemen regelt, naar analogie met de echtscheiding door onderlinge toestemming, gezamenlijk dan wel op verzoek van de meest gereede partij de rechtbank verzoeken de overeenkomst te homologeren volgens de procedure van de artikelen 1025 tot 1034 van het Gerechtelijk Wetboek, zoals ook het geval is bij de homologatie van bemiddelingsovereenkomsten.

De homologatie heeft de uitwerking van een vonnis in de zin van artikel 1043 van het Gerechtelijk Wetboek.

AVOCATS.BE legt de laatste hand aan de krachtlijnen van dit voorstel waarbij de echtscheiding via een gezamenlijke verklaring voor de ambtenaar van burgerlijke stand mogelijk zou worden gemaakt. Dit voorstel zal zo spoedig mogelijk worden voorgelegd aan de commissie voor Justitie.

B. Uiteenzetting van de dames Kathleen Vercraeye en Cynthia Nowé, vertegenwoordigsters van de OVB

Mevrouw Kathleen Vercraeye stelt vast dat aangezien de vorige spreekster punten heeft aangehaald die ook terug te vinden zijn in de schriftelijke nota die de OVB naar aanleiding van deze hoorzitting heeft overgezonden, zij deze niet zal herhalen. De spreekster verduidelijkt voorts bestuurder te zijn bij de OVB en er als dusdanig de commissie familierecht die de specialisten ter zake groepeerd, coördineert.

De OVB stelt zich vragen bij de beoogde doelstelling van dit wetsvoorstel, i.e. de ontlasting van de familierechtsbanken. De al dan niet afschaffing van de tussenkomst van de rechter in het kader van een echtscheiding vergt alleszins een grondig maatschappelijk debat. Daarenboven betwijfelt de OVB of dit wetsvoorstel tegemoetkomt aan

l'objectif soi-disant visé, à savoir décharger le tribunal de la famille. Selon l'OVB, il existe d'autres moyens de parvenir à une répartition plus efficace de la charge de travail au sein des tribunaux de la famille.

En effet, les discussions qui nécessitent souvent un véritable débat, notamment à propos des biens des conjoints et de leurs enfants mineurs, devront encore être portées devant le tribunal de la famille. Seule la constatation du divorce pourra donc être établie par une déclaration devant l'officier d'état civil. Cela ne réduira probablement pas radicalement la charge des tribunaux de la famille. Le problème est en effet plus profond et nécessite un débat beaucoup plus large sur le droit du divorce et sur ses conséquences, d'une part, ainsi que sur le fonctionnement des tribunaux de la famille, d'autre part.

L'OVB estime en outre que si la volonté du législateur est de prévoir le divorce extrajudiciaire en plus du divorce par consentement mutuel et du divorce pour cause de désunion irrémédiable, un débat plus large sera nécessaire, et que, dans ce cadre, plusieurs problématiques devront être abordées et certaines questions devront être tranchées. Il cite, à titre d'exemple, la question de savoir si les conjoints doivent conclure un arrangement préalable à propos du partage de leurs biens et du régime d'hébergement des enfants, de la position de l'enfant en pareil cas, et du moment à partir duquel le divorce a des conséquences à l'égard des tiers et entre les conjoints (en termes de biens et de personne). C'est pourquoi l'OVB invite le législateur à élargir son champ d'analyse et à revoir en profondeur l'ensemble du droit du divorce, ainsi que les autres formes de cohabitation telles que la cohabitation légale et la cohabitation de fait (et leur fin).

L'OVB tient par ailleurs à souligner que l'obligation d'information sur le divorce et ses conséquences, ainsi que sur la médiation, que le législateur impose à l'officier de l'état civil dans la proposition de loi, est une tâche essentielle de l'avocat. En effet, les avocats doivent informer, conseiller et assister dûment leurs clients sur le plan juridique (art. 11 du Code flamand de déontologie) et ils sont tenus de suivre une formation continue (art. 52 et suivants du Code flamand de déontologie). En outre, en vertu de l'article 444 du Code judiciaire, les avocats doivent "informe[r] le justiciable de la possibilité de médiation, de conciliation et de tout autre mode de résolution amiable des litiges. S'ils estiment qu'une résolution amiable du litige est envisageable, ils tentent dans la mesure du possible de la favoriser". Sur le plan déontologique, les avocats sont également tenus, en vertu de l'article 264 du Code flamand de déontologie, d'attirer l'attention des justiciables sur la résolution amiable des conflits. Il semble par conséquent

het zogenaamd beoogde doel, namelijk de ontlasting van de familierechtbank. Er zijn volgens de OVB andere middelen om te komen tot een efficiënte werklastverdeling bij de familierechtbanken.

De discussies die vaak een daadwerkelijk debat vergen, met name het debat omtrent de goederen van de echtgenoten en hun minderjarige kinderen, moeten immers alsnog voor de familierechtbank worden gebracht, zodat uitsluitend de vaststelling van de echtscheiding via een verklaring voor de ambtenaar van de burgerlijke stand kan plaatsvinden. Allicht zullen de familierechtbanken op die wijze niet drastisch worden ontlast. Het probleem ligt immers dieper, waarbij een veel ruimer debat over het echtscheidingsrecht en de gevolgen enerzijds en de werking van de familierechtbanken anderzijds noodzakelijk is.

De OVB meent bovendien dat, mocht de wetgever de buitengerechtelijke echtscheiding naast de echtscheiding door onderlinge toestemming en de echtscheiding op grond van onherstelbare ontwijking van het huwelijk, willen invoeren, een ruimer debat nodig is waar diverse vraagpunten moeten worden behandeld en knopen moeten worden doorgehakt. Denk bijvoorbeeld aan de vraag of de echtgenoten een voorafgaande regeling moeten uitwerken omtrent de verdeling van hun vermogen en de verblijfsregeling van de kinderen, wat de positie is van het kind in dat geval en vanaf wanneer de echtscheiding gevolgen heeft ten aanzien van derden en tussen echtgenoten (inzake goederen en persoon). De OVB roept de wetgever dan ook op om een en ander in een ruimer daglicht te zien en het gehele echtscheidingsrecht grondig onder de loep te nemen, samen met de (beëindiging van) andere samenlevingsvormen zoals de wettelijke en feitelijke samenwoning.

De OVB wenst voorts ook te benadrukken dat de informatieplicht omtrent echtscheiding en de gevolgen ervan, alsook omtrent bemiddeling die de wetgever in het wetsvoorstel toekent aan de ambtenaar van de burgerlijke stand, tot de kerntaak behoort van de advocaat. Zo moeten advocaten hun cliënten terdege informeren, adviseren en juridisch bijstaan (art. 11 Codex Deontologie) waarbij zij verplicht zijn zich voortdurend bij te scholen (zie art. 52 en volgende Codex Deontologie). Krachtens artikel 444 van het Gerechtelijk Wetboek moeten advocaten bovendien "de rechtszoekende [informeren] over de mogelijkheid tot bemiddeling, verzoening en elke andere vorm van minnelijke oplossing van geschillen. Indien zij van mening zijn dat een minnelijke oplossing van het geschil overwogen kan worden, trachten zij die in de mate van het mogelijke te bevorderen." En ook deontologisch zijn advocaten verplicht overeenkomstig artikel 264 van de Codex Deontologie om rechtszoekenden te wijzen op de minnelijke oplossing van conflicten. Het

logique que la proposition de loi renvoie à la mission importante des avocats en matière de conseil (préventif), de négociation et de médiation et d'assistance, qui ne peut en aucun cas être remplacée par une brochure d'information remise par l'officier de l'état civil.

Mme Cynthia Nowé précise qu'en tant qu'avocate, elle est spécialisée en droit de la famille et qu'elle intervient également en tant que médiatrice agréée et avocate collaborative agréée. L'oratrice analyse par conséquent les éléments positifs et négatifs éventuels de la proposition de loi au regard de son expérience dans ce domaine.

La première question qu'elle s'est posée à cet égard était de savoir si la proposition de loi à l'examen réduirait la charge de travail des tribunaux de la famille. L'oratrice indique qu'il y a quelque temps, elle a lancé un projet d'accompagnement au tribunal de la famille de Bruxelles, avec une vingtaine de bénévoles, afin que, lors de l'introduction de l'affaire, les personnes concernées reçoivent des informations sur certaines possibilités. Cette initiative, qui a été bien accueillie par les tribunaux de la famille, a permis aux intéressés de négocier avec leurs avocats, de passer à une chambre des règlements amiables ou à une médiation, si bien que seule une partie des affaires ont été traitées devant les tribunaux. Cette initiative a été lancée dans le cadre légal actuel. En termes de charge de travail, Mme Nowé plaide donc pour que les possibilités et les outils existants soient d'abord passés en revue et, si nécessaire, améliorés, et que l'on étudie dans quelle mesure le divorce extrajudiciaire peut compléter ou améliorer les formules nécessaires pour les parties intéressées, qui sont tout de mêmes impliquées émotionnellement. Ces dernières vivent souvent aussi le divorce comme un certain échec. Même si les procédures sont allégées, le temps est, selon elle, une émotion à laquelle un avocat et un tribunal doivent accorder une place. Les partenaires ont souvent besoin d'une temporalité qui leur est propre pour faire face au divorce - un aspect que la proposition de loi à l'examen ne prend en tout cas pas en compte. Il y aura donc toujours quelqu'un qui sera contraint ou amené à opter pour la douleur à court terme. Cet élément négatif crée ensuite une charge de travail beaucoup plus importante pour le tribunal, car il est plus difficile de rectifier *a posteriori* quelque chose qui est faux ou insuffisamment abouti. Sur le plan émotionnel, l'expérience peut être assez traumatisante. L'oratrice considère par conséquent que, si la proposition de loi à l'examen n'est pas suffisamment détaillée, elle aura finalement un impact plutôt négatif sur la charge de travail des tribunaux de la famille.

Il semble logiquement correct de se référer dans le projet de loi à la mission importante des avocats en matière de conseil (préventif), de négociation et de médiation et d'assistance, qui ne peut en aucun cas être remplacée par une brochure d'information remise par l'officier de l'état civil.

Mevrouw Cynthia Nowé verduidelijkt als advocaat gespecialiseerd te zijn in het familierecht en daarnaast ook op te treden als erkend bemiddelaar en erkend collaboratieve advocaat. Bij het analyseren van dit ter bespreking voorliggende wetsvoorstel spiegelt de spreker de mogelijke positieve en negatieve elementen ervan dan ook op haar ervaring in deze materie.

De eerste vraag die zij zich hierbij heeft gesteld, was of dit wetsvoorstel de werklast bij de familierechtbanken zal verminderen. De spreker stipt aan dat zij enige tijd geleden in de Brusselse familierechtbank samen met een 20-tal vrijwilligers de trajectbegeleiding heeft gestart opdat bij de inleiding van de zaak aan de betrokkenen informatie wordt bezorgd omtrent bepaalde mogelijkheden. Dit initiatief, dat door de familierechtbanken positief werd onthaald, heeft ervoor gezorgd dat de betrokkenen met hun advocaten gingen onderhandelen, naar een kamerminnelijke schikking dan wel bemiddeling gingen en er nog slechts een deel werd behandeld voor de rechtbanken. Dit initiatief werd opgestart binnen het huidige wettelijk kader. Inzake werklast pleit zij er dan ook voor om in de eerste plaats te gaan kijken naar de bestaande mogelijkheden en tools en om deze desgevallend te verbeteren, alsook om na te gaan in hoeverre de buitengerechtelijke echtscheiding een aanvulling of een verbetering kan zijn op wat noodzakelijk is voor de betrokkenen die hierbij toch emotioneel betrokken zijn. Deze laatsten ervaren een echtscheiding vaak ook als een bepaald falen; ook al zijn de procedures lichter, tijd is volgens haar een emotie die bij een advocaat en een rechtbank een plaats moet krijgen. De betrokken partners hebben veelal een eigen tempo voor de verwerking van de echtscheiding, een aspect waarmee het ter bespreking voorliggende wetsvoorstel alvast geen rekening houdt. Er zal dan ook altijd iemand zijn die gedwongen zal worden dan wel zich zal laten leiden om te kiezen voor de korte pijn. Dit negatieve element zal naderhand zorgen voor veel meer werklast voor de rechtbank, omdat het moeilijker is iets dat foutief of onvoldoende voldragen is, daarna recht te trekken. Emotioneel worden er dan ook veel brokken gemaakt. Zij meent dan ook dat als dit wetsvoorstel onvoldoende wordt uitgewerkt, het uiteindelijk eerder een negatieve impact zal hebben op de werklast van de familierechtbanken.

On est également en droit de se demander si les officiers de l'état civil seront dûment formés pour dispenser des informations suffisantes. En effet, les informations fournies dans une brochure d'information sont rarement lues. Il convient aussi de les transmettre en face à face, ce qui prend un certain temps. À cela s'ajoute l'effet psychologique qu'il ne faut pas négliger; l'oratrice elle-même n'a acquis les connaissances psychologiques suffisantes pour y faire face que grâce à sa formation de médiatrice. Il ne lui semble pas approprié d'attendre de la part d'un officier de l'état civil qu'il possède ce bagage juridique, psychologique et émotionnel.

À partir du moment où, en plus de la problématique propre aux partenaires, le divorce implique des enfants et des éléments de patrimoine, la proposition de loi à l'examen n'est, à ses yeux, pas aboutie.

C. Exposé de Mme Anne-France Nowicki et Mme Valérie Lebailly, représentantes du GAPEC (Groupement des Agents de la Population et de l'État Civil)

Mme Anne-France Nowicki indique que l'avis du GAPEC sera structuré selon la manière envisagée de traiter ce type de dossier au guichet de l'état civil d'une commune. Cela pourra éclairer sur l'impact du transfert potentiel de compétences aux officiers de l'état civil et donner une vision pratique de la réalité communale.

Étape 1 – Vérification de la compétence territoriale

L'Officier de l'État civil (OEC) vérifie que l'un des deux époux est domicilié sur le territoire de la commune (article 3 de la proposition de loi).

En cas de déclaration unilatérale, le service vérifie que le déclarant est domicilié sur le territoire de la commune (article 3 de la proposition de loi).

Cette étape n'amène pas de commentaire.

Étape 2 – Vérification de la qualité des parties, de leur statut personnel et du mariage

Cette étape n'est pas prise en compte par le législateur. Elle est toutefois indispensable.

— Vérification de l'identité des parties, de leur capacité et détermination de leur statut personnel:

Tevens moet de vraag worden gesteld of de ambtenaren van de burgerlijke stand dermate opgeleid zullen worden om voldoende informatie te verstrekken; informatie via een infobrochure wordt immers zelden gelezen. Informatie is ook *one on one* over te brengen, wat de nodige tijd vergt. Daarenboven is er ook het psychologisch effect dat niet uit het oog mag worden verloren; zijzelf heeft pas door haar opleiding als bemiddelaar voldoende psychologische kennis verworven om hiermee om te gaan. Het lijkt haar dan ook niet aangewezen om van een ambtenaar van de burgerlijke stand deze juridische, psychologische en emotionele bagage te verwachten.

Zodra in een echtscheiding, naast de eigen problematiek van de partners, ook kinderen en vermogensrechtelijke elementen betrokken zijn, is volgens haar dit ter bespreking voorliggende wetsvoorstel niet voldragen.

C. Uiteenzetting van mevrouw Anne-France Nowicki en van mevrouw Valérie Lebailly, vertegenwoordigsters van GAPEC (Groupement des Agents de la Population et de l'État Civil)

Mevrouw Anne-France Nowicki geeft aan dat de structuur van het advies van de GAPEC weerspiegelt hoe een dergelijk dossier door de burgerlijke stand van een gemeente zal worden behandeld. Aldus kan de impact van een mogelijke bevoegdheidsoverdracht naar de ambtenaren van de burgerlijke stand worden verduidelijkt en wordt een inkijk gegeven in het reilen en zeilen in de praktijk van een gemeente.

Stap 1 – Nagaan van de territoriale bevoegdheid

De Ambtenaar van de Burgerlijke Stand vergewist zich ervan dat één van de twee echtgenoten op het grondgebied van de gemeente gedomicilieerd is (artikel 3 van het wetsvoorstel).

Bij een eenzijdige verklaring gaat de dienst na of de persoon die de verklaring bezorgt, op het grondgebied van de gemeente gedomicilieerd is (artikel 3 van het wetsvoorstel).

Die stap geeft geen aanleiding tot opmerkingen.

Stap 2 – Nagaan van de hoedanigheid van de partijen, van hun persoonlijke status en van het huwelijk

Met die – nochtans onontbeerlijke – stap houdt de wetgever geen rekening.

— Nagaan van de identiteit van de partijen en van hun handelingsbekwaamheid en bepalen van hun persoonlijke status:

- Cela se fait en les authentifiant via leur carte d'identité ou tout autre document qui devra être précisé par le législateur.

Le législateur devrait indiquer à l'OEC si le recours à des mandats est autorisé, et si oui, de quel type et sous quelle forme.

— Vérification que le mariage est établi:

- Cela se passe via la BAEC et à défaut, via la production d'un acte d'état civil étranger. Dans cette hypothèse, l'OEC devra procéder à une analyse sur base des articles 27 et 31 du Code de droit international privé et le cas échéant, à une intégration de l'acte de mariage des intéressés dans la BAEC. Il est utile de rappeler que le registre national ne vaut en effet que jusque preuve du contraire et que l'OEC ne pourrait procéder à un divorce s'il n'a pas la certitude que le mariage est attesté.

— Vérification de la compétence de l'OEC au regard du statut personnel des intéressés. À cet égard, l'oratrice souligne que les OEC n'ont actuellement pas connaissance des règles de droit international privé qui s'appliquent au divorce, puisque ce n'est pas de leur compétence. Ces règles devraient être rappelées au minimum par une circulaire. Par ailleurs, est-ce que le législateur ne devrait pas utilement modifier l'article 42 du Code de droit international privé afin d'établir spécifiquement la compétence internationale de l'OEC?

En cas de refus de reconnaissance sur un des motifs susvisés, il n'y a aucune voie de recours spécifique prévue. L'OEC retomberait donc par défaut sur l'article 31 du Code de droit international privé ou 572*bis* du Code judiciaire. L'idéal serait d'avoir une voie de recours spécifique afin d'éviter les demandes multiples auprès de l'OEC.

Étape 3 – Vérifier les conditions du divorce

L'OEC doit s'assurer que les intéressés vivent séparément depuis plus de six mois ou, dans le cas d'une

- Dat gebeurt door hun identiteit vast te stellen aan de hand van hun identiteitskaart of van elk ander door de wetgever te bepalen document.

De wetgever zou ten behoeve van de Ambtenaar van de Burgerlijke Stand moeten aangeven of het is toegestaan een beroep te doen op volmachten en zo ja, welk soort volmacht is toegestaan en welke vorm die volmacht mag aannemen.

— Nagaan of het huwelijk bestaat:

- Dat gebeurt aan de hand van de DABS; is het huwelijk daarin niet opgenomen, dan kan een buitenlandse akte van de burgerlijke stand worden voorgelegd. In dat geval moet de ambtenaar van de burgerlijke stand een analyse maken op basis van de artikelen 27 en 31 van het Wetboek van internationaal privaatrecht, alsook de huwelijksakte van de betrokkenen desgevallend invoeren in de DABS. Het is nuttig eraan te herinneren dat het Rijksregister alleen geldt tot het tegendeel bewezen is, en dat de ambtenaar van de burgerlijke stand niet kan overgaan tot een echtscheidingsprocedure wanneer hij er niet zeker van is dat het huwelijk geattesteerd is.

— Nagaan van de bevoegdheid van de ambtenaar van de burgerlijke stand inzake de persoonlijke status van de betrokkenen. Wat dat betreft, wijst de spreekster erop dat de ambtenaar van de burgerlijke stand thans niet op de hoogte is van de regels van het internationaal privaatrecht inzake echtscheiding, aangezien zulks niet onder zijn bevoegdheid ressorteert. Die regels zouden op zijn minst via een rondzendbrief moeten worden opgefrist. Voorts rijst de vraag of de wetgever er niet beter aan zou doen artikel 42 van het Wetboek van internationaal privaatrecht te wijzigen, om aldus specifiek de internationale bevoegdheid van de ambtenaar van de burgerlijke stand te bepalen.

Bij weigering van erkenning om een van de voormelde redenen is in geen specifieke beroepsmogelijkheid voorzien. De ambtenaar van de burgerlijke stand zou dus standaard terugvallen op artikel 31 van het Wetboek van internationaal privaatrecht dan wel op artikel 572*bis* van het Gerechtelijk Wetboek. Idealiter zou in een specifieke beroepsmogelijkheid moeten worden voorzien om te voorkomen dat de ambtenaar van de burgerlijke stand overstelpt wordt met aanvragen.

Stap 3 – Nagaan of de voorwaarden voor de echtscheiding zijn vervuld

De ambtenaar van de burgerlijke stand moet zich ervan vergewissen dat de betrokkenen langer dan zes

déclaration unilatérale, depuis plus d'un an (article 3 de la proposition de loi et article 229 du Code civil).

Cela suppose une inscription dans les registres de la population. Le législateur devrait préciser les cas de figure qui pourraient se présenter sur base de cette condition d'inscription (quels registres, un seul des époux?).

Le texte ne précise pas les modalités à suivre en cas de non-respect de la condition de séparation de fait (décision de refus – voies de recours éventuelles). L'OEC retomberait donc par défaut sur l'article 572*bis* du Code judiciaire.

Étape 4 – Réceptionner la déclaration et délivrer un accusé de réception

La déclaration peut intervenir de commun accord ou de manière unilatérale. Un accusé de réception est remis aux intéressés.

Les mentions à faire figurer dans la déclaration sont reprises dans l'article 3 de la proposition de loi.

Toutefois, le projet n'aborde à nouveau pas le statut personnel des ex-époux. Quid de la mention du nom qui serait le cas échéant modifié suite au divorce? À cet égard, le législateur devrait envisager une modification éventuelle de l'article 38 du Code de droit international privé et baliser les preuves que les ex-époux devraient apporter le cas échéant.

En cas de déclaration unilatérale, la déclaration doit ensuite être signifiée par voie d'huissier dans les 8 jours. Les frais de signification sont à charge du citoyen, qui doit les payer préalablement. Le système actuel prévu pour les cessations de cohabitations légales fonctionne et peut donc être reproduit par analogie.

L'oratrice attire l'attention des membres sur le fait qu'on constate une erreur dans le texte, à l'article 3, l'OEC devant signifier "la déclaration de cessation" et non la cessation.

Il existe une spécificité concernant le projet de loi: la possibilité pour l'un des conjoints de faire une déclaration écrite auprès de l'officier de l'état civil. Dans ce cas, l'OEC ne peut s'assurer de la qualité de l'intéressé, ce qui modifie l'étape 2. Il faudrait que le législateur précise

maanden of, in het geval van een eenzijdige verklaring, langer dan een jaar gescheiden leven (artikel 3 van het wetsvoorstel en artikel 229 van het Burgerlijk Wetboek).

Dat veronderstelt dat zulks is opgenomen in de bevolkingsregisters. De wetgever zou moeten verduidelijken welke gevallen zich op grond van die inschrijvingsvoorwaarde zouden kunnen voordoen (welke registers, inschrijving van een van de echtgenoten enzovoort).

De tekst verduidelijkt niet welke nadere regels gelden indien de voorwaarde van de feitelijke scheiding niet is vervuld (weigeringsbeslissing – eventuele beroepsmogelijkheden). De ambtenaar van de burgerlijke stand zou dus standaard terugvallen op artikel 572*bis* van het Gerechtelijk Wetboek.

Stap 4 – De verklaring in ontvangst nemen en een ontvangstbewijs afgeven

De verklaring kan een gezamenlijke verklaring of een eenzijdige verklaring zijn. De betrokkenen krijgen een ontvangstbewijs.

De vermeldingen die in de verklaring moeten worden opgenomen, zijn aangegeven in artikel 3 van het wetsvoorstel.

Het wetsvoorstel gaat echter andermaal niet in op de persoonlijke status van de voormalige echtgenoten. Wat met de vermelding van de naam die na de echtscheiding eventueel zou worden gewijzigd? Wat dat betreft, zou de wetgever een eventuele wijziging van artikel 38 van het Wetboek van internationaal privaatrecht moeten overwegen en aangeven welke bewijzen de ex-echtgenoten desgevallend moeten voorleggen.

Bij een eenzijdige verklaring moet die vervolgens binnen 8 dagen door de deurwaarder worden betekend. De betekeningkosten zijn ten laste van de burger en moeten bij voorbaat worden betaald. Het huidige systeem inzake de beëindiging van de wettelijke samenwoning werkt, en kan bijgevolg *mutatis mutandis* worden overgenomen.

De spreekster vestigt de aandacht van de commissieleden op het feit dat artikel 3 van de tekst een fout bevat: de ambtenaar van de burgerlijke stand moet de "verklaring van de beëindiging betekenen", niet de beëindiging zelf.

Het wetsvoorstel is specifiek in die zin dat een van de echtgenoten een schriftelijke verklaring aan de ambtenaar van de burgerlijke stand kan bezorgen. In dat geval kan deze laatste zich niet van de hoedanigheid van de betrokkene vergewissen, wat een wijziging van stap 2 met

dans ce cas les modalités de dépôt de la déclaration et de délivrance de l'accusé de réception.

Étape 5 – Etablissement de l'acte de divorce

Une fois ces démarches réalisées, le législateur indique que l'OEC doit dresser un acte de divorce:

— soit au moment de la remise de la déclaration par les deux conjoints;

— soit sans délai quand la déclaration unilatérale a été signifiée. Dans les faits, l'OEC devra toutefois réceptionner la preuve de la signification.

Pratiquement, vu l'étape 2, à laquelle il convient d'ajouter l'étape 3, l'OEC ne sera pas en mesure de procéder à l'analyse requise "à la minute".

Il faudrait donc laisser un délai d'analyse à l'OEC après la délivrance de l'accusé de réception pour examiner si les conditions légales sont rencontrées.

Étape 6 – Prise d'effet du divorce

La déclaration de divorce produit ses effets à l'égard des époux à partir du jour de l'inscription du divorce dans les registres de la population ou du jour où l'autre conjoint a pris connaissance de la déclaration de divorce. Concrètement, comment le législateur envisage-t-il cette mention? Dans le registre national? Dans la BAEC et le registre national?

Afin d'éviter les sources à consulter/ modifier, l'idéal serait que toutes les données soient envoyées dans la BAEC, laquelle devrait assurer les mises à jour au registre national.

En cas de remise de la déclaration par les deux conjoints, dans les faits, lors de la signature de l'acte de divorce, il devrait y avoir une mention automatique au registre national. La date de signature de l'acte serait donc identique à celle de la mise à jour du registre national et aucune date de prise d'effet ne devrait être mentionnée par l'OEC.

En cas de déclaration unilatérale, l'acte pourrait mentionner une date de prise d'effet si celle-ci est antérieure,

zich brengt. De wetgever zou voor dat geval de nadere regels inzake de indiening van de verklaring en van de afgifte van het ontvangstbewijs moeten verduidelijken.

Stap 5 – Opmaak van de echtscheidingsakte

Na het doorlopen van deze stappen bepaalt de wetgever dat de ambtenaar van de burgerlijke stand een echtscheidingsakte moet opmaken:

— ofwel wanneer de verklaring door beide echtgenoten wordt overhandigd;

— ofwel onverwijld, na de betekening van de eenzijdige verklaring. *De facto* zal de ambtenaar van de burgerlijke stand echter steeds het bewijs van de betekening in ontvangst moeten nemen.

In de praktijk zal de ambtenaar van de burgerlijke stand, gelet op de tweede én de derde stap, het vereiste onderzoek niet ogenblikkelijk kunnen uitvoeren.

De ambtenaar van de burgerlijke stand zou dus over een termijn moeten beschikken om na de afgifte van de ontvangstbevestiging na te gaan of aan de wettelijke voorwaarden is voldaan.

Stap 6 – Datum van uitwerking van de echtscheiding

De verklaring van echtscheiding heeft uitwerking voor de echtgenoten vanaf de dag waarop de echtscheiding in de bevolkingsregisters wordt ingeschreven, dan wel vanaf de dag waarop de andere echtgenoot heeft kennisgenomen van de verklaring van echtscheiding. Hoe ziet de wetgever die melding *in concreto*? In het Rijksregister? In de DABS en in het Rijksregister?

Om te voorkomen dat meerdere bronnen moeten worden geraadpleegd en gegevens zou moeten worden gewijzigd, zouden alle gegevens idealiter in de DABS moeten worden ingevoerd, waardoor het Rijksregister bij de tijd zou moeten worden gehouden.

Wanneer de verklaring door beide echtgenoten wordt verhandigd, *de facto* bij het ondertekenen van de echtscheidingsakte, zou daarvan automatisch in het Rijksregister melding moeten worden gemaakt. De datum van ondertekening van de akte zou dus dezelfde zijn als de datum waarop het Rijksregister wordt bijgewerkt; de ambtenaar van de burgerlijke stand zou dan geen datum van uitwerking moeten vermelden.

Bij een eenzijdige verklaring zou in de akte een datum van uitwerking kunnen worden opgenomen indien die

voire égale, à l'établissement de l'acte. Un avis technique de la BAEC devrait être requis.

Entrée en vigueur

Une entrée en vigueur le premier jour du troisième mois qui suit celui de sa publication au *Moniteur belge* est un délai minimal pour que l'OEC puisse préparer les supports administratifs utiles, le recrutement et la formation de ses agents.

À cet égard, il serait utile pour les communes de savoir quelle est la charge réelle envisagée sur base du nombre de dossiers actuellement traités par les tribunaux. Cette donnée est essentielle pour permettre aux OEC de s'organiser à temps.

L'oratrice insiste sur le fait que cette nouvelle procédure représente un coût réel pour les communes:

- les recrutements qui vont devoir être réalisés afin d'absorber cette nouvelle charge de travail, sachant que dans une grande ville ou une commune de taille moyenne, le nombre de dossiers peut vite être important;

- pour les formations des agents.

Un financement est-il prévu? Une communication vers les citoyens a-t-elle été prévue?

La brochure d'information devrait être rédigée par le SPF Justice, par analogie avec la brochure relative au changement de genre.

D. Exposé de M. Steve Heylen, président de Burgerzaken Vlaanderen vzw

M. Steve Heylen précise que *Burgerzaken Vlaanderen vzw*, autrefois dénommée VLAVABBS, est l'homologue du groupement GAPEC. Le point de vue de *Burgerzaken Vlaanderen vzw* a également été discuté avec la VVSG sans toutefois engager ses organes politiques car ceux-ci ne se sont pas encore prononcés à cet égard.

L'orateur est d'avis que les agents de l'état civil peuvent se charger eux-mêmes d'un divorce administratif, ils accomplissent déjà une tâche similaire dans le cas de la cessation et de la cessation unilatérale de la cohabitation légale. Cependant, une large réflexion est nécessaire.

voorafgaat aan, dan wel dezelfde is als de datum van opmaak van de akte. Daartoe zou een technisch advies van de DABS vereist moeten zijn.

Inwerkingtreding

De inwerkingtreding op de eerste dag van de derde maand die volgt op de bekendmaking ervan in het *Belgisch Staatsblad* geldt als minimumtermijn voor de ambtenaar van de burgerlijke stand, opdat die de nuttige administratieve dragers, de werving en de opleiding van zijn ambtenaren kan voorbereiden.

Wat dat betreft, zou het voor de gemeenten nuttig zijn te weten welke werklust ze daadwerkelijk mogen verwachten, op grond van het aantal zaken dat thans door de rechtbanken wordt behandeld. Die informatie is essentieel om de ambtenaar van de burgerlijke stand in de mogelijkheid te stellen tijdig de nodige regelingen te treffen.

De spreekster benadrukt dat deze nieuwe procedure aanzienlijke kosten inhoudt voor de gemeenten:

- er zal personeel moeten worden aangeworven om die nieuwe werklust te dragen, aangezien het aantal dossiers in een grote stad of in een middelgrote gemeente snel kan oplopen;

- voor de opleidingen van de ambtenaren.

Wordt voorzien in financiering? Zullen de burgers worden geïnformeerd?

De informatiebrochure zou moeten worden opgesteld door de FOD Justitie, zoals dat ook het geval was voor de brochure over de regeling voor transgenders.

D. Uiteenzetting van de heer Steve Heylen, voorzitter van Burgerzaken Vlaanderen vzw

De heer Steve Heylen verduidelijkt dat *Burgerzaken Vlaanderen vzw*, het vroegere VLAVABBS, de zustervereniging is van GAPEC. Het standpunt van *Burgerzaken Vlaanderen vzw* werd eveneens doorgesproken met de VVSG, zonder evenwel de politieke organen ervan te verbinden omdat zij zich daarover nog niet hebben uitgesproken.

De spreker is van mening dat de ambtenaren van de burgerlijke stand op zich een administratieve echtscheiding kunnen afhandelen, zij verrichten nu reeds een gelijkaardige taak bij de beëindiging en eenzijdige beëindiging van de wettelijke samenwoning. Een brede reflectie dringt zich echter op.

Le président indique que *Burgerzaken Vlaanderen* vzw se rallie d'abord à l'avis du Conseil d'État n° 69.860/2/V du 8 septembre 2021, qui conclut qu'avant de pouvoir examiner le fond des modifications proposées concernant le contenu, il conviendra de revoir le nombre de dispositions à modifier. En plus des articles mentionnés par le Conseil d'État, il conviendra en effet également de réviser les articles 572*bis*, 1303 et 1304 du Code judiciaire, ainsi que l'article 32 de l'ancien Code civil, et éventuellement de les adapter à l'article 229 modifié du Code civil.

La VVSG et *Burgerzaken Vlaanderen* se posent en outre la question de savoir pourquoi la piste du divorce extrajudiciaire n'est évoquée que pour le divorce pour cause de désunion irrémédiable. Le but est-il également de réexaminer ultérieurement la procédure du divorce par consentement mutuel? On pourrait en effet également faire valoir que, dans cette procédure, il n'est *de facto* plus nécessaire que le juge de la famille se prononce sur le fond dès lors que les conjoints ont conclu un accord au sujet de toutes les conséquences du divorce. Le fait que la proposition de loi entraînerait une différence de traitement entre les différents types de divorces serait source de confusion et de complications inutiles.

La proposition de loi modifiera également le traitement des divorces par l'officier de l'état civil. La procédure actuelle se fonde sur les modifications apportées par la loi du 31 juillet 2020 portant dispositions urgentes diverses en matière de justice dans le cadre de la modernisation de l'état civil. Les décisions judiciaires ou les autres décisions qui ne requièrent aucune appréciation du fond des éléments des décisions ou des actes individuels sont à présent transmises à la banque de données des actes de l'état civil (BAEC ci-après) par les autorités compétentes (greffiers et fonctionnaires publics compétents). La BAEC établit une mention sur cette base et l'associe aux actes sur lesquels elle porte. Par exemple, dans l'hypothèse d'une décision de divorce, les données relatives au divorce sont visibles au moment de la consultation de l'acte de mariage dans la BAEC ou sont indiquées sur un extrait de l'acte de mariage (comme c'était le cas auparavant avec la mention marginale). L'exposé des motifs du projet de loi portant dispositions diverses en matière de droit civil et portant modification du Code judiciaire en vue de promouvoir des formes alternatives de résolution des litiges, indique en outre ce qui suit: "En ayant recours à cette méthode, on répond aux remarques des villes et communes flamandes qui insistent sur le fait que les décisions et arrêtés modifient l'état des personnes de manière parfaitement autonome et que leur enregistrement dans la BAEC ne vise qu'à en assurer la publicité". La proposition de loi à l'examen

De voorzitter geeft aan dat Burgerzaken Vlaanderen vzw zich in de eerste plaats aansluit bij het advies van de Raad van State nr. 69.860/2/V van 8 september 2021, dat concludeert dat vooraleer er ten gronde kan worden gekeken naar de inhoudelijk voorgestelde wijzigingen, een herziening van het aantal te wijzigen bepalingen vereist is. Naast de door de Raad van State vermelde artikelen moeten immers ook de artikelen 572*bis*, 1303, 1304 van het Gerechtelijk Wetboek en artikel 32 van het oud Burgerlijk Wetboek herzien en eventueel aangepast worden aan het gewijzigde artikel 229 van het Burgerlijk Wetboek.

VVSG en Burgerzaken Vlaanderen vragen zich bovendien af waarom de piste van de buitengerechtelijke echtscheiding enkel voor de echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting wordt opgeworpen. Is het de bedoeling in de toekomst ook de procedure voor echtscheiding door onderlinge toestemming te herbejken? Men kan hier immers ook argumenteren dat er bij deze procedure *de facto* geen inhoudelijke beoordeling meer nodig is van de familierechter, aangezien de echtgenoten een overeenkomst hebben bereikt over alle gevolgen van de echtscheiding. Het feit dat het wetsvoorstel een verschil in behandeling zou betekenen tussen de verschillende soorten echtscheidingen zorgt voor onduidelijkheid en onnodige complicaties.

Het wetsvoorstel zal ook een verandering in de behandeling van echtscheidingen door de ambtenaar van de burgerlijke stand met zich brengen. De huidige werkwijze is gebaseerd op de wijzigingen die de wet van 31 juli 2020 houdende diverse dringende bepalingen inzake justitie met zich bracht in het kader van de modernisering van de burgerlijke stand. Gerechtelijke of andere beslissingen die geen inhoudelijke beoordeling vereisen van gegevens van individuele beslissingen of akten worden nu door de bevoegde autoriteiten (griffiers en bevoegde openbare ambtenaren) naar de Databank voor de Akten van de Burgerlijke Stand (hierna DABS) doorgestuurd. De DABS maakt op basis hiervan een melding op en koppelt ze aan de akten waarop ze betrekking hebben. In het voorbeeld van een echtscheidingsvonnis worden de gegevens van de echtscheiding zichtbaar bij de raadpleging van de huwelijksakte in de DABS of op een uittreksel van de huwelijksakte (zoals vroeger het geval was met een randmelding). In de memorie van toelichting bij de wet wordt voorts gesteld dat "door bovenvermelde werkwijze tegemoet wordt gekomen aan de opmerkingen van de Vlaamse steden en gemeenten, die benadrukten dat de betreffende beslissingen en besluiten volstrekt autonoom de staat van een persoon wijzigen en dat de registratie ervan in de DABS enkel tot doel heeft hieraan publiciteit te geven". Door het wetsvoorstel zou dit recent ingevoerde systeem worden opgeheven en moet de ambtenaar bijkomende handelingen stellen,

aurait pour effet de mettre fin à ce système récemment introduit et d'imposer au fonctionnaire d'accomplir des actes supplémentaires: établir un acte de divorce et le notifier aux parties concernées (surtout s'il s'agit d'une déclaration unilatérale).

La question se pose en outre de savoir dans quelle mesure la réglementation proposée réduira la charge de travail des tribunaux, dès lors que les autres procédures (régimes d'hébergement, pension alimentaire, etc.) relèveront encore de la compétence judiciaire et que ces points ne sont pas toujours réglés aisément et consensuellement en cas de divorce pour cause de désunion irrémédiable. Il conviendrait dès lors de commencer par faire la clarté à cet égard.

Il convient également d'examiner si cette compétence peut effectivement être accordée à l'officier de l'état civil dans le cadre des dispositions légales actuelles. La marge dans laquelle cette compétence peut être exercée est établie à l'article 6 de l'ancien Code civil. La gestion de l'état civil consiste à établir des faits et des actes juridiques qui fixent ou modifient l'état d'une personne, à assurer la sécurité juridique en matière d'état de la personne et à assurer la preuve de l'état de la personne, au moyen des actes de l'état civil. La procédure proposée dans la proposition de loi n'outrepasse-t-elle pas cette compétence, dès lors qu'elle vise, dans une certaine mesure, une appréciation des faits sur le fond (à savoir la séparation de fait) et que celle-ci peut avoir des conséquences?

Ne faudra-t-il pas en outre également modifier à cette fin l'article 144 de la Constitution, qui prévoit que les contestations qui ont pour objet des droits civils sont exclusivement du ressort des tribunaux? On pourrait soutenir, à cet égard, qu'aucune contestation n'a lieu en cas de déclaration conjointe mais en va-t-il de même lorsqu'un seul conjoint fait la déclaration? De plus, on peut également se poser, à cet égard, la question de savoir pourquoi ce raisonnement n'est pas étendu au divorce par consentement mutuel, dès lors que, dans ce cas, aucune contestation n'a lieu non plus en raison de la nature de cette forme de divorce.

Il convient en outre également de tenir compte de la situation des Belges qui résident à l'étranger. En effet, en ce qui concerne les cohabitants légaux, il n'existe pas, à l'égard des Belges qui résident à l'étranger, de règles de compétence permettant à l'officier de l'état civil de délivrer la cessation.

En ce qui concerne les règles de compétence prévues par la proposition de loi, l'orateur estime que la proposition

namelijk het opstellen van een echtscheidingsakte en het voorzien in de kennisgeving aan de betrokken partijen (vooral wanneer het gaat om een eenzijdige verklaring).

Daarbij rijst ook de vraag in welke mate de voorgestelde regeling zal leiden tot een werklastermindering van de rechtbanken, aangezien de andere procedures (zoals de verblijfsregeling, de onderhoudsregeling enzovoort) nog steeds tot de rechterlijke bevoegdheid zullen blijven behoren, en dit in het geval van een echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting niet altijd vlot en bij consensus wordt geregeld. Het zou dus nuttig zijn om hiervan eerst een duidelijk beeld te krijgen.

Er moet ook onderzocht worden of een dergelijke bevoegdheid binnen de huidige wettelijke bepalingen wel kan worden toegekend aan de ambtenaar van de burgerlijke stand. De marge waarbinnen die kan functioneren, wordt vastgelegd in artikel 6 van het oud Burgerlijk Wetboek. Het beheer van de burgerlijke stand impliceert het vaststellen van rechtsfeiten en rechtshandelingen die de staat van de persoon bepalen of wijzigen, het waarborgen van de rechtszekerheid over de staat van de persoon en het verzekeren van het bewijs van de staat van de persoon door middel van akten van de burgerlijke stand. Overschrijdt de werkwijze vooropgesteld door het wetsvoorstel deze bevoegdheid niet, aangezien er in zekere mate kan worden gesproken van een inhoudelijke beoordeling van de feiten (namelijk de feitelijke scheiding) en daaraan gevolgen worden gekoppeld?

Is er in dat kader bovendien ook geen aanpassing nodig van artikel 144 van de Grondwet, dat stelt dat geschillen over burgerlijke rechten bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de rechtbanken behoren? Er kan in dat kader worden beargumenteerd dat er in het geval van een gezamenlijke verklaring geen sprake is van een geschil, maar kan hetzelfde worden gezegd van het scenario waarin één van de echtgenoten de verklaring doet? Daarbovenop kan in deze optiek ook worden gevraagd waarom dit dan niet wordt uitgebreid naar de echtscheiding door onderlinge toestemming, aangezien daar door de aard van de soort echtscheiding ook geen sprake is van een geschil.

Er is voorts ook de situatie van de Belgen in het buitenland waarmee rekening moet worden gehouden. Wat de wettelijk samenwonenden betreft, is er ten aanzien van de Belgen in het buitenland immers ook geen bevoegdheidsregeling voor de ambtenaar van de burgerlijke stand om de beëindiging te overhandigen.

Wat de bevoegdheidsregels in het wetsvoorstel betreft, is er volgens de spreker een stuk herhaling van

répète largement les compétences de l'officier de l'état civil à l'égard de la cessation unilatérale.

En ce qui concerne les effets, l'orateur préconise de retenir la date de l'établissement de l'acte de divorce, tant entre les parties qu'à l'égard des tiers.

En ce qui concerne l'entrée en vigueur, il demande de prévoir une marge plus large en raison de la formation requise des officiers de l'état civil.

Avant que la VVSG et "*Burgerzaken Vlaanderen*" puissent se prononcer en faveur ou en défaveur de la possibilité de permettre un divorce extrajudiciaire, il faut dès lors d'abord répondre aux questions précitées. Ces questions requièrent un examen préalable approfondi. Selon l'orateur, il ne serait pas souhaitable que la piste du divorce extrajudiciaire soit intégrée dans le divorce pour cause de désunion irrémédiable. Il faut tenir compte des tendances sociales et de la nécessité de divorcer rapidement et efficacement. Dans ce cadre, il convient d'examiner si et dans quelle mesure le divorce extrajudiciaire peut être intégré dans notre société comme troisième piste possible. Cette intégration doit cependant s'accompagner d'un plan d'action fondé et complet.

E. Exposés de M. Bart Willocx, président du tribunal de première instance d'Anvers, et de Mme Annelies Laureyssens, juge de la famille au tribunal de première instance d'Anvers.

M. Bart Willocx indique qu'au vu du contentieux considérable, le tribunal de la famille du tribunal de première instance d'Anvers essaie d'innover et d'améliorer le service. C'est pourquoi le tribunal cherche à développer d'autres solutions. En ce qui concerne la proposition de loi à l'examen, outre ses aspects juridiques, la question est aussi de savoir – et c'est un choix fondamental – si l'on souhaite ou non instaurer un divorce extrajudiciaire.

Mme Annelies Laureyssens précise que le tribunal de la famille d'Anvers autorise déjà qu'une demande de divorce soit répétée (art. 229, § 2, ancien Code civil) et qu'un divorce après six mois de séparation de fait de commun accord (art. 229, § 2, ancien Code civil) ou un divorce après un an de séparation de fait (art. 229, § 3, ancien Code civil) soit obtenu sans comparution personnelle, sur simple demande écrite des avocats des parties concernées, précisément parce que ces divorces ne nécessitent plus un examen sur le fond. Dans ce cas, il n'est en effet pas justifié de devoir se rendre, parfois même deux fois, au tribunal. Cela permet en outre d'alléger l'audience et le tribunal peut ainsi

de bevoegdheid van de ambtenaar van de burgerlijke stand aangaande de eenzijdige beëindiging.

Wat de effecten betreft, pleit de spreker ervoor om zowel tussen partijen als naar derden toe de datum van de opmaak van de akte van de echtscheiding te nemen.

Wat de inwerkingtreding betreft, vraagt hij om gelet op de vereiste opleiding en vorming van de ambtenaren van de burgerlijke stand in een ruimere marge te voorzien.

Alvorens VVSG en Burgerzaken Vlaanderen zich positief of negatief kunnen uitspreken over de mogelijkheid om een buitengerechtelijke echtscheiding mogelijk te maken, dienen bovenstaande vragen dan ook eerst te worden beantwoord. Dit vereist een voorafgaand onderzoek in de diepte. Het zou volgens de spreker geen goede zaak zijn, mocht de piste van de buitengerechtelijke echtscheiding deel uitmaken van de echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting. Er zijn de maatschappelijke tendensen en de nood om op een vlotte en efficiënte manier uit de echt te scheiden. In dat kader baat het te onderzoeken of en hoe de buitengerechtelijke echtscheiding als een alternatieve derde piste kan worden opgenomen in de samenleving, maar dan dient dit te worden vergezeld van een omvattend en onderbouwd plan van aanpak.

E. Uiteenzettingen van de heer Bart Willocx, voorzitter, en mevrouw Annelies Laureyssens, familierechter in de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen

De heer Bart Willocx legt uit dat, gelet op het grote contentieux, de familierechtbank van de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen probeert te innoveren en te werken aan een betere dienstverlening en daarom ook met alternatieven werkt. Wat het ter bespreking voorliggende wetsvoorstel betreft, gaat het naast de juridische aspecten ervan ook over de fundamentele keuze of men al dan niet naar een buitengerechtelijke echtscheiding wil gaan.

Mevrouw Annelies Laureyssens verduidelijkt dat de familierechtbank te Antwerpen het nu al toestaat dat een echtscheiding op herhaald verzoek (art. 229, § 2, oud BW), een echtscheiding op grond van 6 maanden feitelijke scheiding bij akkoord (art. 229, § 2, oud BW) en een echtscheiding op grond van 1 jaar feitelijke scheiding (art. 229, § 3, oud BW) wordt verkregen zonder persoonlijke verschijning, op louter schriftelijk verzoek van de advocaten van de betrokkenen, precies omdat deze echtscheidingen geen inhoudelijke beoordeling meer vereisen. Het is immers niet te verantwoorden dat daarvoor naar de rechtbank moeten worden gegaan, tot soms tweemaal toe. Daarenboven zorgt dit voor een

consacrer plus de temps aux affaires qui requièrent plus d'attention. Cette procédure écrite n'est cependant pas (encore) ancrée dans la loi. Le tribunal de la famille ne peut toutefois accepter cette procédure écrite que si les parties concernées sont représentées par un avocat. La loi ne permet pas (encore) aux parties concernées de pouvoir s'identifier numériquement et de pouvoir ainsi donner leur consentement au divorce par écrit. Ce serait pourtant bien pratique.

Le tribunal de la famille d'Anvers applique la même procédure écrite lorsque les intéressés ont investi dans un contrat après l'intervention d'un avocat, d'un notaire ou d'un médiateur reconnu.

À Anvers, la plupart des procédures de divorce sont basées sur une demande répétée (art. 229, § 2, ancien C.civ.), ce qui signifie que les intéressés confirment leur consentement au divorce à deux reprises avec une période de réflexion de trois mois. Les divorces de cette nature ne sont pas visés par la proposition de loi à l'examen.

Quelques observations concrètes des juges de la famille anversoïse à propos de la proposition de loi à l'examen

— La procédure à suivre est intégralement décrite dans le Code civil alors qu'elle devrait l'être dans les dispositions des articles 1254 et suivants du Code judiciaire. À cet égard, il est également important d'adapter l'ensemble des dispositions du Code judiciaire de façon cohérente, en ce compris celles qui concernent par exemple la liquidation-partage.

— Il convient de délimiter le champ d'application: uniquement dans le cas où les deux parties sont officiellement domiciliées en Belgique, donc pas en cas de radiation administrative de l'"autre époux", et uniquement pour les mariages contractés en Belgique ou qui ont été transcrits dans les registres. En effet, dans le cas contraire, il convient d'examiner la compétence internationale et le droit applicable, de juger de l'existence d'un mariage et/ou il est difficile de vérifier la notification du mariage.

— Un bon échange d'informations entre le tribunal et l'état civil est essentiel pour éviter les doubles divorces ou les décisions contradictoires.

ontlasting van de zitting, waardoor meer tijd kan gaan naar zaken die meer aandacht verdienen. Deze schriftelijke afhandelingswijze is evenwel (nog) niet in de wet verankerd. Als familierechtbank kan deze schriftelijke afhandeling echter alleen worden aanvaard wanneer de betrokkenen worden vertegenwoordigd door een advocaat. De wet voorziet (nog) niet in de mogelijkheid dat de betrokkenen in persoon zich op een digitale manier kunnen identificeren en op die manier hun schriftelijk akkoord met de echtscheiding kunnen geven. Dit zou echter wel handig zijn.

Dezelfde schriftelijke procedure past de familierechtbank te Antwerpen toe als de betrokkenen geïnvesteerd hebben in een overeenkomst na tussenkomst van een advocaat, een notaris, of een erkend bemiddelaar.

In Antwerpen worden de meeste echtscheidingen ingeleid op grond van herhaald verzoek (art. 229, § 2, oud BW), waarbij de betrokkenen tweemaal hun akkoord met de echtscheiding bevestigen met een reflectieperiode van 3 maanden. Deze echtscheidingen worden niet beoogd door het ter bespreking voorliggende wetsvoorstel.

Enkele concrete bedenkingen van de Antwerpse familierechters over het ter bespreking voorliggende wetsvoorstel

— De te volgen procedure wordt volledig uiteengezet in het Burgerlijk Wetboek, terwijl dit op zijn plaats is in het Gerechtelijk Wetboek, onder de bepalingen van de artikelen 1254 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek. Hierbij is het ook belangrijk coherent alle bepalingen uit het Gerechtelijk Wetboek aan te passen, ook die welke bijvoorbeeld betrekking hebben op de vereffening-verdeling.

— Het is aangewezen de toepasbaarheid af te bakenen: enkel in het geval dat beide partijen een officieel domicilie in België hebben, dus niet bij een ambtelijke schrapping van de "andere echtgenoot", en enkel voor de in België gesloten huwelijken of die in de registers werden overgeschreven, vermits in het andere geval de internationale bevoegdheid en het toepasselijk recht dienen te worden nagegaan, het bestaan van een huwelijk moet worden beoordeeld en/of de kennisgeving van de echtscheiding moeilijk kan worden nagegaan.

— Een goede informatiedoorstroming tussen de rechtbank en de burgerlijke stand is essentieel om dubbele echtscheidingen dan wel tegenstrijdige beslissingen te vermijden.

Quelques préoccupations concrètes des juges de la famille anversoïses à propos de la proposition de loi à l'examen

— La grande majorité des divorces s'accompagnent de mesures et/ou d'une pension alimentaire et/ou de la liquidation-partage, ce qui nécessite toujours de se rendre au tribunal de la famille. Dès lors, cela signifie que les intéressés soit devront s'adresser à deux instances (officier de l'état civil et tribunal de la famille) au lieu d'une seule, soit continueront à demander leur divorce auprès du tribunal de la famille. La diminution de la charge de travail du tribunal de la famille semble ainsi minime. En outre, il convient de ne pas compliquer davantage la procédure pour les intéressés.

— L'objectif ne peut pas être de faciliter l'obtention du divorce plus rapidement sans devoir tenir compte de ses conséquences (par exemple pour les enfants et la liquidation-partage). Certains craignent que la proposition de loi à l'examen entraîne une diminution du nombre de divorces par consentement mutuel et une augmentation des procédures visant des mesures et/ou des liquidations-partages, ce qui entraînera précisément une hausse de la charge de travail des tribunaux de la famille.

Une opportunité: miser sur le modèle participatif

Un grand nombre de juges de la famille et d'avocats de toute la Belgique misent sur les modes alternatifs de règlement des conflits, convaincus que la meilleure solution pour les enfants est que leurs deux parents continuent de se parler de manière constructive et puissent ainsi trouver des solutions. Il est toujours préférable que les solutions soient trouvées conjointement par les parents plutôt qu'imposées par un juge. En outre, les procédures juridiques sont souvent source de plus de "querelles", ce qui nuit aux enfants.

À Anvers, les juges de la famille entendent s'éloigner du modèle conflictuel et tendent, depuis 2014 déjà, vers un modèle participatif. Cela signifie que le rôle de juge consiste principalement à encourager et à soutenir les parents dans le rétablissement du dialogue. C'est pourquoi ils misent fortement sur les chambres de conciliation, sur la collaboration interdisciplinaire et sur le suivi. Les résultats obtenus à Anvers parlent d'eux-mêmes. Des chambres de suivi créées en janvier 2022 permettent en effet au juge de la famille de suivre des couples de parents qui veulent encore donner une chance au dialogue. Ces parents sont accompagnés soit de leurs avocats, soit d'un médiateur, soit d'assistants sociaux. Le suivi devient la règle et le jugement l'exception. Les juges de la famille anversoïses espèrent ainsi faire évoluer

Enkele bezorgdheden van de Antwerpse familierechters over het ter bespreking voorliggende wetsvoorstel

— Bij de overgrote meerderheid van de echtscheidingen worden ook maatregelen en/of een onderhoudsuitkering na echtscheiding en/of de vereffening/verdeling gevorderd, waarvoor nog altijd naar de familierechtbank moet worden gegaan. Dit betekent dus dat de betrokkenen ofwel naar 2 verschillende instanties (ambtenaar burgerlijke stand en familierechtbank) moeten in plaats van één, ofwel gewoon hun vordering tot echtscheiding bij de familierechtbank zullen blijven inleiden. De vermindering van de werklast voor de familierechtbank lijkt op die manier minimaal. Het mag bovendien niet de bedoeling zijn om het de betrokkenen moeilijker te maken.

— Het kan niet de bedoeling zijn het gemakkelijker te maken sneller een echtscheiding te kunnen verkrijgen, zonder rekening te moeten houden met de gevolgen van de echtscheiding (bijvoorbeeld voor de kinderen en de vereffening/verdeling). De bezorgdheid bestaat dat er na dit wetsvoorstel minder echtscheidingen door onderlinge toestemming zullen worden neergelegd, maar meer procedures maatregelen en/of vereffeningen/verdelingen, hetgeen net een vergroting van de werklast van de familierechters betekent.

Een kans: inzetten op het participatiemodel

Veel familierechters en advocaten over het hele land zetten in op alternatieve conflictoplossing, vanuit de overtuiging dat kinderen het meest gebaat zijn met 2 ouders die op een constructieve manier met elkaar blijven spreken en zo oplossingen kunnen vinden. Het is altijd beter dat ouders samen deze oplossingen vinden dan dat een rechter een regeling oplegt. Een juridische procedure zorgt daarenboven vaak voor veel meer "strijd", hetgeen nefast is voor kinderen.

In Antwerpen willen de familierechters weg van het strijdmodel; zij gaan al sinds 2014 in de richting van een participatiemodel. Dat wil zeggen dat de rol als rechter vooral wordt gezien in het stimuleren en het ondersteunen van ouders in het herstellen van de dialoog. Daarom wordt sterk ingezet op de kamers voor minnelijke schikking, op de interdisciplinaire samenwerking en op opvolging. De resultaten in Antwerpen spreken alvast voor zich. Zo werden er in januari 2022 opvolgkamers gecreëerd, waar de familierechter ouderparen opvolgt die de dialoog nog een kans willen geven, ofwel met de hulp van hun advocaten, ofwel met de hulp van een bemiddelaar, dan wel met de hulp van professionele hulpverleners. Opvolging wordt de regel, pleiten de uitzondering. De Antwerpse familierechters hopen dat op deze manier

la mentalité procédurière et encourager les couples à dialoguer pendant (voire, espèrent-ils, avant) la procédure.

Idéalement, le tribunal devrait être le dernier recours des parents. Il va sans dire que les parents devraient d'abord tenter de trouver une solution eux et que la société doit les soutenir le plus possible dans cette démarche. On a encore beaucoup à apprendre à cet égard de pays comme les Pays-Bas et la Norvège, où les parents qui divorcent sont accompagnés lors de l'établissement d'un "plan parental". La médiation, la discussion avec un notaire ou un avocat et le recours à une aide pour améliorer la communication méritent une plus grande attention et devraient être la règle lorsque des parents décident de se séparer. L'oratrice estime que toute initiative législative visant à promouvoir ce type de solution sera la bienvenue et est même nécessaire pour provoquer un changement de mentalité à cet égard.

Si la mise à disposition de brochures sur la médiation dans le bureau de l'officier de l'état civil est une bonne proposition, elle est donc certainement insuffisante. L'expertise (limitée) acquise auprès des chambres de suivi d'Anvers nous apprend que le recours aux chambres de règlement à l'amiable comme à la médiation, aux négociations et à l'aide permet de conclure beaucoup plus d'accords (partiels) (c'est-à-dire des solutions meilleures et plus durables pour les enfants et leurs parents, ainsi que de désengorger les chambres de plaidoiries du tribunal de la famille). Toutefois, les juges de la famille n'ont pris que sur les parents qui entament une procédure. Et il existe tant de parents qui n'ont pas encore entamé de procédure et qui ont besoin des mêmes informations et accompagnement axés sur un modèle participatif, dans l'espoir qu'ils n'entament aucun combat (de procédure).

En d'autres termes, nous avons besoin d'un large éventail d'instruments légaux misant sur le dialogue dans le cadre des conflits parentaux. La proposition de loi à l'examen (si elle est élaborée plus concrètement, cf. ci-après) pourrait se révéler utile dans ce cadre. Mais, abstraction faite de la proposition de loi à l'examen, notre société doit aussi gérer autrement les divorces et les conflits parentaux en vue de miser davantage sur le dialogue, pas seulement durant les procédures, mais surtout avant l'entame de celles-ci.

M. Bart Willocx déplore qu'il arrive aujourd'hui à des avocats de devoir attendre des heures dans un tribunal pour uniquement confirmer un divorce, ce qui ne prend en soi que quelques minutes mais qui s'accompagne toutefois d'une facture pour le justiciable.

Les justiciables estiment dès lors que la justice est trop onéreuse et prend trop de temps, ce que l'orateur

de procedurementaliteit stilaan wijzigt en dat mensen worden gestimuleerd om in te zetten op dialoog tijdens (en hopelijk zelfs voor) de procedure.

Idealiter zou de rechtbank de laatste stap moeten zijn die ouders nemen. Het zou de evidentie zelve moeten zijn dat ouders eerst zelf proberen een oplossing te zoeken en dat de maatschappij hen daarin zoveel mogelijk ondersteunt. Er is op dit vlak nog veel te leren van landen zoals Nederland en Noorwegen, waar scheidende ouders worden geholpen om een "ouderschapsplan" op te maken. Bemiddelen, samenzitten bij een notaris of advocaat en hulp inschakelen om de communicatie te verbeteren, verdienen meer aandacht en zouden de regel moeten worden als 2 ouders beslissen om uit elkaar te gaan. Elk wetgevend initiatief om dit te bevorderen is welkom en is volgens de spreekster zelfs nodig om een mentaliteitsverandering op dit vlak in gang te zetten.

Het is een goede suggestie dat mensen bij de ambtenaar voor de burgerlijke stand folders over bemiddeling kunnen vinden, maar dat kan dus zeker niet volstaan. De (korte) ervaring met de opvolgkamers in Antwerpen leert dat inzetten op zowel kamers voor minnelijke schikking, als bemiddeling, onderhandeling en hulpverlening tot veel meer (deel)akkoorden leidt (lees: betere en meer duurzame oplossingen voor kinderen en hun ouders en een ontlasting van de pleitkamers van de familierechtbank). De familierechters hebben echter enkel vat op ouders die een procedure beginnen. En zoveel ouders, die nog geen procedure begonnen zijn, hebben nood aan dezelfde informatie en begeleiding richting participatiemodel, in de hoop dat zij geen (procedure) strijd beginnen.

Er is met andere woorden nood aan een breder gamma aan wetgeving die voor ouderconflicten inzet op dialoog. Dit wetsvoorstel (indien concreter uitgewerkt, cf. *infra*) kan daar een nuttig onderdeel van zijn. Maar ook zonder dit wetsvoorstel is er de nood om als maatschappij echtscheidingen en ouderconflicten anders aan te pakken, om meer in te zetten op dialoog, niet alleen tijdens een procedure, maar vooral ervoor.

De heer Bart Willocx betreurt dat een advocaat thans soms uren in een rechtbank moet wachten om enkel en alleen een echtscheiding te bevestigen, wat op zich slechts enkele minuten in beslag neemt maar wel gepaard gaat met een rekening voor de rechtsonderhorige.

De rechtsonderhorigen vinden dan ook dat justitie te duur is en te lang duurt, wat spreker in voorkomend

ne peut pas réfuter en l'occurrence. Pour cette raison, il a pris la responsabilité de permettre une procédure de traitement écrite simple, moyennant l'intervention d'un avocat.

Parfois, il existe un accord parfaitement élaboré qui doit être approuvé par le tribunal, mais pour lequel les citoyens doivent attendre physiquement au tribunal, parfois pendant des heures. Ce n'est pas logique et il est impossible de leur expliquer que cela ne peut pas se faire de manière plus fluide. Il doit exister des moyens, par exemple électroniques, permettant de confirmer l'accord de manière simple.

L'orateur estime donc que beaucoup de choses pourraient être changées, améliorées et accélérées dans un premier temps. Le justiciable aura dès lors le sentiment que son traitement judiciaire est plus moderne. Toutefois, il conviendra d'opérer une distinction entre cette manière pragmatique de traiter les affaires et l'introduction d'un divorce totalement extrajudiciaire.

Il est positif que les questions relevant du droit familial et la problématique des divorces soient, en principe, traitées par un seul juge depuis 2014. L'orateur redoute dès lors que la proposition de loi à l'examen permette à des parties de divorcer rapidement, et à peu de frais, en passant par l'officier de l'état civil, sans toutefois avoir réglé toute une série de questions (mais il s'agit d'une évaluation qui devra être réalisée par le monde politique). La conséquence sera que des affaires continueront à traîner des années plus tard, pour finalement devoir être tranchées par un tribunal.

Dans l'optique d'une prise en charge juridique complète, l'orateur estime que chaque citoyen devrait pouvoir trouver facilement, sur le site Internet d'un tribunal, des informations sur les modalités d'organisation d'un premier entretien avec un médiateur, lesquelles seraient éventuellement gratuites, comme c'est le cas à Anvers. De cette manière, il sera possible d'aller toujours plus loin. Si la procédure conservera un aspect formel nécessitant l'intervention d'un tribunal, cette intervention devra néanmoins aussi constituer un ultime recours.

La souffrance qui va généralement de pair avec les affaires de divorce, *a fortiori* lorsque des enfants sont impliqués, doit être limitée autant que possible. Enfin, l'orateur fait observer que le tribunal de première instance d'Anvers compte plus de chambres de règlement à l'amiable que de chambres de plaidoiries, une tendance qui est encouragée au vu des bons résultats obtenus.

geval niet kan tegenspreken. Om die reden heeft hij zelf de verantwoordelijkheid genomen om, mits totstandkoming met een advocaat, een eenvoudige schriftelijke afhandeling mogelijk te maken.

Soms is er een perfect uitgewerkte overeenkomst die door de rechtbank moet worden gehomologeerd, maar waarvoor de burgers ter plaatse in de rechtbank soms uren moeten zitten wachten. Dit is niet logisch, en het valt aan hen niet uit te leggen dat dit niet vlotter kan. Er moeten manieren zijn, bijvoorbeeld elektronisch, waarmee op een eenvoudige wijze het akkoord kan worden bevestigd.

De spreker is dan ook van oordeel dat in eerste instantie veel kan worden veranderd, verbeterd en versneld. De rechtsonderhorige zal zich dan ook moderner voelen worden behandeld door justitie. Een dergelijke pragmatische afhandelingswijze moet evenwel worden onderscheiden van de introductie van volledige buitengerechtelijke scheiding.

Het heeft zijn merites dat sinds 2014 het familierecht en de echtscheidingsproblematiek in principe worden behandeld door één rechter. De spreker vreest dan ook, maar dat is een afweging die de politieke wereld moet maken, dat met het wetsvoorstel partijen via de ambtenaar van burgerlijke stand weliswaar, zonder al te veel kosten, snel gescheiden zullen zijn, doch zonder een heel aantal zaken te hebben geregeld. Zaken blijven op die manier vaak voort etteren, waarmee dan tot jaren later wordt gezeten en die uiteindelijk toch door een rechtbank moeten worden behandeld.

Met een volledige rechtszorg in gedachten is de spreker van oordeel dat een burger op de website van een rechtbank gemakkelijk de informatie zou moeten kunnen vinden over hoe een eerste gesprek met een bemiddelaar kan worden georganiseerd, desgevallend gratis zoals in Antwerpen het geval is. Op die manier kan steeds verder worden gegaan. De procedure zal altijd wel een formeel aspect hebben dat de tussentijdse van een rechtbank vereist, maar ook die moet een laatste redmiddel zijn.

Het leed, en zeker wanneer er kinderen bij betrokken zijn, dat veelal gepaard gaat met echtscheidingszaken moet zoveel mogelijk worden beperkt. Tot slot merkt de spreker op dat in de Antwerpse rechtbank van eerste aanleg er momenteel meer kamers voor minnelijke schikking dan pleitkamers zijn, en dat wordt – gelet op de goede resultaten – ook gestimuleerd.

III. — ÉCHANGE DE VUES

A. Questions et observations des membres

Mme Kristien Van Vaerenbergh (N-VA) est consciente des problèmes juridiques, techniques et pratiques posés par sa proposition de loi. Cependant, son objectif principal était de lancer le débat sociétal sur cette problématique. L'intervenante estime qu'au-delà des éléments pratiques, la question fondamentale est en l'occurrence de savoir si le souhait d'un couple de se séparer doit être soumis à un juge. Il s'agit évidemment d'un événement chargé d'émotions qui prend du temps et qui s'accompagne souvent de problèmes pratiques.

Elle rappelle qu'il a déjà été décidé par le passé de permettre à l'officier de l'état civil de mettre fin à une cohabitation légale. Elle estime que la problématique de la cohabitation légale n'est pas moins pénible que celle d'un divorce.

L'utilité de la médiation ne fait aucun doute. Il convient d'éviter tout conflit. Lors de l'élaboration de sa proposition de loi, l'intervenante ne songeait toutefois pas vraiment à la rapidité, mais plutôt à une réduction de la charge de travail pour les tribunaux de la famille.

M. Christoph D'Haese (N-VA) souligne l'importance de trouver le bon tempo juridique et sociétal dans cette problématique, qui touche de nombreuses personnes. Cet objectif implique également de moderniser l'ensemble. La méthode de travail efficace du tribunal de la famille d'Anvers est dès lors très louable. La proposition de loi à l'examen est en tout cas une première tentative d'ouvrir ce débat transparent.

Renvoyant à l'exposé de Mme Nowé, l'intervenant indique qu'il convient de veiller à ne pas banaliser un divorce. Il n'appartient pas à un officier de l'état civil de régler un divorce, sauf s'il s'agit de vérifier certaines conditions d'application sur le plan formel.

Les émotions doivent être métabolisées et le temps disponible à cet effet ne cesse de diminuer. Divorcer ne peut pas devenir une affaire d'impulsivité.

Ensuite, il est important que le dossier soit traité par un seul juge, sauf peut-être pour l'aspect liquidation-partage. En outre, le juge est parfois la seule personne que les parties écoutent. L'intervenant préconise dès lors de continuer à ouvrir le débat et de tenir compte à cet égard de l'efficacité.

III. — GEDACHTEWISSELING

A. Vragen en opmerkingen van de leden

Mevrouw Kristien Van Vaerenbergh (N-VA) is zich bewust van de juridisch-technische en praktische problemen aangaande haar wetsvoorstel. Haar voornaamste bedoeling was evenwel om met dit wetsvoorstel het maatschappelijk debat over deze problematiek aan te wakkeren. Het gaat hier volgens haar, los van de praktische elementen, over de principiële discussie of het feit dat een koppel uit elkaar wenst te gaan, moet worden voorgelegd aan een rechter. Uiteraard gaat het in dezen over een emotioneel gebeuren dat tijd vraagt en veelal gepaard gaat met praktische problemen.

Zij herinnert eraan dat in het verleden al de keuze werd gemaakt om een wettelijke samenwoning te laten ontbinden door de ambtenaar van de burgerlijke stand. De problematiek inzake wettelijke samenwoning is volgens haar niet minder zwaar dan wanneer het om een echtscheiding gaat.

Er bestaat geen twijfel over het nut van bemiddeling. Conflicten moeten worden voorkomen. De spreekster had bij de redactie van haar wetsvoorstel evenwel niet echt snelheid in gedachten, maar eerder een werklastermindering voor de familierechtbanken.

De heer Christoph D'Haese (N-VA) wijst op het belang om de juiste juridische en maatschappelijke cadans in deze problematiek, die velen beroert, te vinden. Dit streven behelst ook de modernisering van het geheel. De efficiënte praktijk van de Antwerpse familierechtbank is dan ook zeer lovenswaardig. Het ter bespreking voorliggende wetsvoorstel is alvast een eerste opening om dit partijoverschrijdende debat te openen.

Verwijzend naar de uiteenzetting van mevrouw Nowé moet erover worden gewaakt dat een echtscheiding niet wordt gebagatelliseerd. Een echtscheiding kan niet door een ambtenaar van de burgerlijke stand worden geregeld, tenzij het gaat over het formeel controleren van bepaalde toepassingsvoorwaarden.

Emoties moeten worden verwerkt en de tijd ervoor wordt steeds korter. Een echtscheiding mag geen impulsmoment worden.

Het is voorts belangrijk dat één rechter, behoudens eventueel voor het aspect van de vereffening-verdeling, het dossier beheert. Soms is de rechter ook de enige naar wie de partijen luisteren. De spreker pleit er dan ook voor het debat verder open te trekken en daarbij rekening te houden met het aspect efficiëntie.

M. Stefaan Van Hecke (Ecolo-Groen) est en tout cas séduit par la gestion anversoise. Les préoccupations résident dans le fait que toutes ces démarches ne doivent pas coûter trop cher et faire perdre du temps inutilement. Il comprend que, d'une part, la présence d'un avocat au tribunal alourdisse la facture pour le justiciable, mais d'autre part, ne passer que devant un officier de l'état civil va peut-être trop loin.

Au bout du compte, il se peut qu'une procédure rapide pose des problèmes bien plus longtemps et entraîne un important surcroît de travail pour le tribunal. Prendre un peu plus de temps, comme dans le cas d'une procédure de divorce classique par consentement mutuel, qui peut encore être affinée le cas échéant, entraînera *in fine* moins de travail, dès lors qu'un plus grand nombre de problèmes auront déjà été résolus. La question se pose de savoir si une intervention législative est utile pour faciliter ou élargir la procédure actuelle de divorce par consentement mutuel. Ou le cadre législatif suffit-il et est-ce suffisant de faciliter plusieurs aspects au travers de l'organisation interne du fonctionnement d'un tribunal, comme l'illustre l'exemple du tribunal de la famille d'Anvers?

Mme Marijke Dillen (VB) fait observer qu'il convient de mener un débat politique: existe-t-il une majorité en faveur de la création d'une procédure de divorce extrajudiciaire? L'intervenante estime qu'il est important de mener d'abord le débat sociétal à ce propos. Il est clair que la proposition de loi à l'examen présente plusieurs lacunes. Adopter la proposition de loi sous sa forme actuelle soulève donc peu d'enthousiasme. Cette audition passionnante a au moins le mérite d'avoir fourni aux membres de la commission des informations particulièrement intéressantes à propos de cette problématique. Plusieurs orateurs ont souligné que l'actuel droit du divorce présente de nombreuses lacunes. Il est important que la commission analyse ces problèmes afin d'obtenir une vue d'ensemble adéquate et de pouvoir prendre les initiatives législatives nécessaires. La gestion anversoise est en tout cas novatrice et fonctionne bien.

Tout divorce constitue un ensemble complet, un aspect dont la proposition de loi à l'examen ne tient pas compte. En effet, il convient également de disposer d'une réglementation bien étayée lorsque des enfants sont concernés par le divorce. L'intervenante appelle la commission à poursuivre le travail sur la base des informations obtenues au cours de cette audition et dans les avis écrits transmis, afin de vérifier de quelle manière il convient de prendre des initiatives législatives pour améliorer le droit du divorce et d'examiner quelles initiatives doivent être prises pour déployer l'approche anversoise dans différents arrondissements. À cet

De heer Stefaan Van Hecke (Ecolo-Groen) is alvast gecharmeerd door de Antwerpse aanpak. De bezorgdheden zijn dat het allemaal niet veel geld en onnodige tijd mag kosten. Hij begrijpt dat de aanwezigheid van een advocaat op de rechtbank de factuur voor de rechtsonderhorige opdrijft, maar anderzijds is het alleen maar bij een ambtenaar van de burgerlijke stand langsgaan dan misschien weer een te grote stap.

Misschien zal een snelle procedure uiteindelijk veel langer problemen geven en finaal veel meer werk opleveren voor de rechtbank. Iets meer tijd nemen zoals met een klassieke echtscheiding door onderlinge toestemming die desgevallend nog wat kan worden bijgeschaafd, zal finaal minder werk betekenen omdat al meer problemen werden opgelost. De vraag rijst of een wetgevend optreden nuttig is om de huidige procedure inzake de echtscheiding door onderlinge toestemming te faciliteren dan wel uit te breiden. Of volstaat het wetgevend kader, en is het voldoende dat via de interne organisatie van de werking van een rechtbank het een en ander wordt gefaciliteerd, zoals het voorbeeld van de Antwerpse familierechtbank aantoont?

Mevrouw Marijke Dillen (VB) merkt op dat een politieke discussie moet worden gevoerd: is er een meerderheid voor de creatie van een echtscheidingsprocedure buiten de rechtbank om? Het is volgens haar belangrijk dat eerst het maatschappelijk debat hierover wordt gevoerd. Het is duidelijk dat het ter bespreking voorliggende wetsvoorstel een aantal hiaten bevat. Er is dan ook weinig enthousiasme om dit wetsvoorstel in zijn huidige lezing aan te nemen. Deze boeiende hoorzitting heeft toch wel als verdienste dat de commissieleden bijzonder interessante informatie over de problematiek hebben gekregen. Verschillende sprekers hebben erop gewezen dat het huidige echtscheidingsrecht veel tekortkomingen kent. Teneinde een goed overzicht te krijgen en opdat de nodige wetgevende initiatieven kunnen worden genomen, is het belangrijk dat deze problemen door de commissie worden geanalyseerd. De Antwerpse aanpak is alvast innovatief en werkt goed.

Een echtscheiding is een totaalpakket, een aspect waarmee het ter bespreking voorliggende wetsvoorstel geen rekening houdt. Er moet immers ook een degelijk goed onderbouwde regeling zijn wanneer kinderen bij de echtscheiding zijn betrokken. Het lid roept de commissie op om verder aan de slag te gaan met de informatie die tijdens deze hoorzitting en naar aanleiding van de ontvangen schriftelijke adviezen werd verkregen, teneinde na te gaan op welke wijze wetgevende initiatieven dienen te worden genomen om het echtscheidingsrecht te verbeteren, en welke initiatieven moeten worden genomen om de Antwerpse aanpak over de verschillende

égard, il convient de tenir compte de l'efficacité, du coût et surtout d'une réglementation bien élaborée pour les enfants concernés par le divorce.

La membre constate enfin qu'il était prévu d'évaluer les tribunaux de la famille. Maintenant que la pandémie de COVID-19 est pratiquement derrière nous, il est urgent de procéder à cette évaluation.

Mme Sophie De Wit (N-VA) fait observer que la dissolution d'un contrat de cohabitation suscite, elle aussi, des émotions et que différents intérêts sont également en présence. Or, cette dissolution se fait par voie administrative.

M. Koen Geens (CD&V) dénonce quant à lui la froideur d'une procédure extrajudiciaire de dissolution du mariage calquée sur la procédure actuellement applicable à la cohabitation légale. La commission a encore beaucoup à faire pour assimiler la cohabitation légale au mariage. Elle n'est en tout cas pas parvenue à dégager un accord dans le cadre de l'examen du droit des régimes matrimoniaux. Bien que ces formes de vie commune aient été assimilées sur le plan fiscal et sur le plan social, certaines différences importantes subsistent, notamment en ce qui concerne la dissolution. En cas de procédure judiciaire, les partenaires sont au moins convoqués devant le tribunal. Ce ne sera plus le cas dans le système prévu par la proposition de loi.

L'avis écrit de *Kind en Gezin* renvoie au plan justice établi en 2015, lorsque l'intervenant était ministre de la Justice, et au plan de parentalité. Ce plan indique qu'une proposition de loi telle que la proposition actuellement en discussion pourrait être conforme aux attentes, l'idée étant d'épargner les juges de la famille, qui étaient alors fortement surchargés, pour autant qu'aucun enfant ne soit associé à la procédure envisagée ou qu'un arrangement clair ait été élaboré concernant les enfants. Le membre estime que la commission a encore beaucoup de travail à faire dans ce domaine également. *M. Geens* rappelle par ailleurs que le livre 2 du nouveau Code civil, qui traite du droit de la famille et des personnes, n'a pas encore été soumis à la commission.

La piste d'un divorce "comme à Las Vegas" devant l'officier de l'état civil pourrait être intéressante. Mais la question essentielle est de savoir ce qui se passera ensuite, surtout si des enfants sont concernés.

Il est clair que les chambres de règlement à l'amiable travaillent très efficacement. L'intervenant appelle dès lors la commission à ne pas légiférer trop rapidement et à d'abord examiner les bonnes pratiques existantes. Il convient également d'étudier la problématique de la

arrondissements uit te rollen. Hierbij moet rekening worden gehouden met de efficiëntie, de kostprijs en vooral met een uitgewerkte regeling voor de bij de echtscheiding betrokken kinderen.

Tot slot merkt het lid op dat het de bedoeling was om de familierechtbanken te evalueren. Nu de COVID-19-pandemie zo goed als achter de rug is, meent zij dat daar dringend werk van moet worden gemaakt.

Mevrouw Sophie De Wit (N-VA) vraagt in deze problematiek aandacht voor de samenlevingscontracten waar bij de ontbinding ervan ook emoties en belangen spelen, maar die wel administratief worden afgehandeld.

Een buitengerechtelijke procedure van ontbinding van een huwelijk, zoals nu al het geval is voor de wettelijke samenwoning, komt *de heer Koen Geens (CD&V)* kil over. De commissie heeft dan ook werk op de plank om de wettelijke samenwoning en het huwelijk met elkaar te vergelijken. Bij de bespreking van het huwelijksvermogensrecht is men er alvast niet uitgeraakt. Hoewel deze samenlevingsvormen fiscaal en sociaal zijn gelijkgeschakeld, blijven er een aantal belangrijke verschillen, zoals wat de ontbinding ervan betreft. Voor de rechtbank wordt een partner minstens toch opgeroepen, overeenkomstig de procedure van het wetsvoorstel niet.

In het schriftelijk advies van Kind en Gezin wordt verwezen naar het justitieplan van 2015, de tijd toen de spreker zelf nog minister van Justitie was, en naar het ouderschapsplan, waarin werd gesteld dat een wetsvoorstel zoals het nu ter bespreking voorligt, wel in de lijn van de verwachtingen kan liggen, teneinde de familierechters, die toen zwaar waren overbelast, te ontzien, op voorwaarde dat er geen kinderen betrokken bij zijn of dat er voor hen een duidelijke regeling is uitgewerkt. Ook in deze problematiek ligt er volgens het lid voor de commissie nog veel werk in het verschiet. *De heer Geens* herinnert er ook aan dat boek 2 van het nieuw Burgerlijk Wetboek, dat het familierecht en de personen betreft, nog niet aan de commissie is voorgelegd.

De piste van een echtscheiding op z'n "Las Vegas" voor de ambtenaar van de burgerlijke stand kan misschien interessant zijn. Maar de hamvraag blijft, wat nadien, zeker als er kinderen bij betrokken zijn.

Het is duidelijk dat de kamers voor minnelijke schikking bijzonder goed en efficiënt werken. De spreker roept de commissie dan ook op niet te snel wetgevend in te grijpen en eerst na te gaan welke goede praktijken er zijn. Voorts moet ook worden nagedacht over de problematiek van

gestation pour autrui. Mais il faudra se pencher avant cela sur la filiation, qui est une matière difficile. L'intervenant estime que la société doit accorder une attention toute particulière aux enfants qui subissent les conséquences des divorces, car ceux-ci sont à l'origine de souffrances considérables dans la société.

B. Réponses des invités et répliques

En réponse à la question de savoir si l'approche anversoise devrait être inscrite dans la loi, *M. Bart Willocx* répond qu'il convient de veiller à conserver l'architecture globale et de tenir compte du fait que légiférer sur un point particulier peut avoir des effets secondaires. Cependant, il pourrait être bon que la loi indique comment les accords et leur confirmation, par exemple, peuvent être établis rapidement (par écrit ou par voie électronique). Cette pratique pourrait alors s'étendre à tous les ressorts. L'orateur examine également cette problématique à la lumière de la poursuite de la digitalisation de la justice.

Mme Annelies Laureyssens fait observer que la piste du plan parental est judicieuse et qu'elle se situe tout à fait dans le prolongement de la pratique du tribunal de la famille d'Anvers. L'oratrice est convaincue que d'autres tribunaux de la famille appliquent les mêmes principes que celui d'Anvers pour essayer de régler les procédures efficacement.

En ce qui concerne les chambres de conciliation, elle souligne que celles-ci requièrent des efforts importants de la part du tribunal. Une chambre de conciliation traite en moyenne 3 à 4 affaires par matinée, alors que de 12 à 15 affaires peuvent être traitées au cours d'une audience de plaidoiries et jusqu'à 30 affaires au cours d'une audience d'introduction. Il va sans dire que le tribunal de la famille d'Anvers n'a pas choisi la voie la plus simple. Cette observation s'applique également aux chambres de suivi, qui nécessitent aussi un investissement plus important. Elle se félicite dès lors que le président du tribunal de première instance d'Anvers ait fait ce choix stratégique, qui a en effet eu un impact considérable sur le fonctionnement du tribunal.

La rapporteure,

Marijke Dillen

La présidente,

Kristien Van Vaerenbergh

het draagmoederschap. De afstamming is evenwel een moeilijk probleem dat eerst moet worden bestudeerd alvorens zich te kunnen buigen over de problematiek van het draagmoederschap. Wat hem betreft, moet de aandacht van de samenleving eerst uitgaan naar de kinderen die betrokken zijn bij een echtscheiding. Het maatschappelijk leed is daar immers gigantisch.

B. Antwoorden van de genodigden en replieken

Verwijzend naar de vaag of de Antwerpse aanpak wettelijk zou moeten worden verankerd, antwoordt *de heer Bart Willocx* dat er enerzijds over moet worden gewaakt dat de algemene architectuur wordt behouden; iets in het bijzonder regelen kan immers secundaire effecten hebben. Anderzijds kan het geen kwaad dat bijvoorbeeld bij akkoorden en bij de bevestiging ervan, in de wet wordt opgenomen op welke manier dit vlot (schriftelijk dan wel digitaal) kan gebeuren. Op die manier kan deze praktijk zich over alle ressorten verspreiden. De spreker bekijkt deze problematiek ook in het licht van de verdere digitalisering van justitie.

Mevrouw Annelies Laureyssens merkt op dat het ouderschapsplan een goede piste is die helemaal in de lijn ligt van de praktijk van de Antwerpse familierechtbank. De spreker is ervan overtuigd dat net als Antwerpen, andere familierechtbanken volgens dezelfde principes de werkzaamheden efficiënt proberen te regelen.

Wat de kamers voor minnelijke schikking betreft, benadrukt zij dat deze veel inspanningen van de rechtbank vragen. Doorsnee behandelt een kamer voor minnelijke schikking op een voormiddag 3 tot 4 zaken, terwijl op een pleitzitting 12 tot 15 zaken en op een inleidingszitting 30 zaken worden behandeld. Het moge duidelijk zijn dat de Antwerpse familierechtbank niet voor de gemakkelijkste weg heeft gekozen. Hetzelfde geldt voor de opvolgkamers die een bijkomende inzet vergen. Zij is dan ook tevreden dat de voorzitter van de Antwerpse rechtbank voor eerste aanleg deze beleidskeuze heeft gemaakt, die toch een grote impact heeft op werking van de rechtbank.

De rapportrice,

Marijke Dillen

De voorzitter,

Kristien Van Vaerenbergh